

Komunitní plánování sociálních služeb na místní a regionální úrovni v ČR

Bc. Monika Škorpíková, DiS.

Diplomová práce
2013

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Institut mezioborových studií Brno
akademický rok: 2010/2011

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Monika GALKO, DiS.**
Osobní číslo: **H108402**
Studijní program: **N 7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Komunitní plánování sociálních služeb na místní
a regionální úrovni v ČR**

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v materiálu IMS "Metodika psaní odborného testu a výzkum v sociálních vědách" (IMS 2009). Případně podle dalších materiálů, z nichž některé jsou obsaženy v literatuře připojené k tomuto studijnímu textu. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovedního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím diplomové práce.

S vědomím výše uvedených zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena na:

- seznámení s procesem plánování sociálních služeb na úrovni kraje a na úrovni obce s rozšířenou působností v ČR

- zmapování procesu komunitního plánování v Jihomoravském kraji

Součástí práce bude analýza konkrétních příkladů komunitního plánování na místních úrovních a o stupeň vyšší regionální úrovně Jihomoravského kraje v kombinaci s hodnocením metodické podpory a zapojování. Výstupem bude formulace doporučení pro další plánovací proces v regionu Jihomoravského kraje.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Kol. autorů: Metodiky pro plánování sociálních služeb, Vytvořeno v rámci veřejné zakázky MPSV ČR Zajištění místní a typové dostupnosti sociálních služeb. Praha, 2007.

Kol. autorů: Kritéria kvality plánování sociálních služeb, Vytvořeno v rámci veřejné zakázky MPSV ČR Zajištění místní a typové dostupnosti sociálních služeb. Praha, 2007.

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

Vasková, V., Žezula, O.: Komunitní plánování ? věc veřejná: jak zjistit co lidé opravdu chtějí? Jak zlepšit život v obci?, Ministerstvo práce a sociálních věcí, Praha, MPSV, 2002.

Kopecká, J.: Lidé, obec a sociální služby: příručka občana jako spoluvůrce systému sociálních služeb, Hradec Králové: Občanské poradenské středisko, 2003.

Další literatura bude obsažena v Projektu diplomové práce a průběžně doplňována během práce na tomto textu.

Vedoucí diplomové práce:

Mgr. Dagmar Pitnerová, Ph.D.

Institut mezioborových studií

Datum zadání diplomové práce:

30. listopadu 2010

Termín odevzdání diplomové práce:

31. března 2012

V Brně dne 30. listopadu 2010

doc. Ing. Antonín Řehoř, CSc.
vedoucí ústavu

PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Monika Škorpíková

Jméno, příjmení studenta

V Brně 23. 3. 2013

Monika Škorpíková

Podpis

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídí k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Cílem komunitního plánování je vybudovat systém řízení a rozhodování o sociálních službách na místní a regionální úrovni založený na spolupráci všech rozhodujících aktérů, tj. uživatelů, poskytovatelů a zadavatelů (triáda). Proces plánování by měl směřovat k vytvoření systému kvalitních a dostupných sociálních služeb s ohledem na nezbytné propojení jejich potřebnosti, kvality a současně dlouhodobě udržitelného způsobu financování. Jedná se o nekončící proces, ve kterém se střídají fáze s vyšší intenzitou zjišťování potřeb, diskuzí účastníků a formulace návrhů s fázemi zpětného hodnocení dosažení stanovených cílů, shromažďování dalších potřebných dat a reformulace cílů.

Klíčová slova:

komunitní plánování, sociální služby, komunitní plán, participace, poskytovatel, uživatel, zadavatel

ABSTRACT

The aim of community planning is to establish system of management and decision-making on social services at local and regional level based on the cooperation of all the relevant actors, i.e. the users, providers and local or regional governments (triad). The planning process should aim to the creation of high quality affordable social services with regard to the necessary interconnection of their usefulness, quality and at the same time a sustainable method of funding. It is a never-ending process in which alternate phase with a higher intensity of needs assessment discussions participants and the formulation of proposals to re-evaluation phases to achieve the set objectives, collecting data, and other necessary reformulation of goals.

Keywords:

community planning, social services, community care plan, participation, providers of social services, service users, local and regional governments, departments of the city of social care

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „*Komunitní plánování sociálních služeb na místní a regionální úrovni v ČR*“ zpracovala samostatně a použila jsem literaturu uvedenou v seznamu použitých pramenů a literatury, který je součástí této diplomové práce.

Prohlašuji, že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

V Brně, dne 23. 3. 2013

.....
Bc. Monika Škorpíková, DiS.

Poděkování

Děkuji paní Mgr. Dagmar Pitnerové, Ph.D. za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytla při zpracování diplomové práce. Rovněž také za její ochotu a vstřícnost při řešení nejrůznějších problémů při zpracování této diplomové práce.

Dále bych ráda poděkovala Mgr. Martině Blešové, koordinátorce KPSS v Jihomoravském kraji a dále všem koordinátorům a účastníkům procesu plánování sociálních služeb v regionu Jihomoravského kraje, kteří mi poskytli potřebné informace, ať už formou rozhovoru nebo potřebných materiálů.

Bc. Monika Škorpíková, DiS.

Obsah

Obsah	1
Úvod	2
I. TEORETICKÁ ČÁST	4
1. Komunitní plánování sociálních služeb	5
1.1 Základní rámec rozvoje sociálních služeb	5
1.2 Metoda komunitního plánování sociálních služeb	8
1.3 Sociální služby a standardy kvality	11
1.4 Financování sociálních služeb	16
2. Proces komunitního plánování sociálních služeb	22
2.1 Etapy procesu komunitního plánování sociálních služeb	22
2.2 Hodnocení kvality plánování sociálních služeb	26
2.3 Metodická podpora procesu plánování	27
3. Působnost při zajišťování sociálních služeb a procesu plánování	30
3.1 Místní a regionální úroveň plánování sociálních služeb	30
3.2 Plánování sociálních služeb na národní úrovni	33
II. PRAKTICKÁ ČÁST	37
4. Plánování sociálních služeb v regionu Jihomoravského kraje	40
5. Analýza kvality procesů komunitního plánování v Jihomoravském kraji	46
5.1 Shrnutí výsledků a doporučení	61
Závěr	64
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	65
SEZNAM POUŽITÝCH A ZKRATEK	72
SEZNAM OBRÁZKŮ	73
SEZNAM PŘÍLOH	74

Úvod

Posláním sociálních služeb je pomoci lidem udržet si nebo znovu získat své místo ve společnosti, v komunitě, kde žijí. Sociální služby se týkají každého. Na veřejných službách včetně služeb sociálních je stále co zlepšovat. Komunitní plánování je plánování komunitou pro komunitu a lidi v ní žijící. Je založeno na jednoduchém principu, že rozhodnutí, která ovlivňují určitou lokalitu a životy lidí, kteří v ní žijí, je nejlepší činit v této lokalitě. Metoda komunitního plánování má zaručit, aby se lidé mohli svobodně zúčastnit rozpravy o důležitých otázkách života společnosti, aby přijímaná rozhodnutí zodpovědných orgánů reflektovala přání a potřeby obyvatel a aby následné řešení co nejefektivněji využívalo dostupné zdroje.

V oblasti sociálních služeb se pohybuji již od svého studia na Vyšší odborné škole sociálně právní a následně kombinované formy bakalářského studia na Masarykově univerzitě Ekonomicko-správní fakultě s oborovou specializací Ekonomika a řízení nestátních neziskových organizací. V té době jsem již pracovala na projektu *„Zavedení komunitního plánování sociálních služeb a posílení spolupráce neziskových organizací na území města Brna“* financovaného ze strukturálních fondů EU a svoje zkušenosti využila i v závěrečné bakalářské práci na téma *„Komunitní plánování sociálních služeb v Brně“*.

V diplomové práci na téma *„Komunitní plánování sociálních služeb na místní a regionální úrovni v ČR“* chci navázat na svou bakalářskou práci a rozšířit zaměření z místní úrovně a konkrétního příkladu Statutárního města Brna na úroveň regionální, spolu se zmapováním procesu a jeho přínosu na úrovni regionu Jihomoravského kraje.

Při psaní práce využiji svých zkušeností z pozice koordinátorky procesu KPSS ve městě Brně, praxe metodicky plánování sociálních služeb a dále budu čerpat ze své spolupráce s Jihomoravským krajem při plánování sociálních služeb a zpracování střednědobých plánů rozvoje sociálních služeb v Jihomoravském kraji.

Cílem diplomové práce je podat ucelený vhled do procesu komunitního plánování sociálních služeb. Popsat stručně jednotlivé etapy procesu KPSS na úrovni Jihomoravského kraje a na úrovni vybraných obcí s rozšířenou působností. Zhodnotit úroveň kvality plánování, poukázat na pozitiva a negativa této metody. Dále vyhodnotit přínos metodické podpory a jejího efektivního využití na úrovni vybraných obcí s rozšířenou působností.

V teoretické části se práce věnuje vysvětlení pojmu komunitní plánování sociálních služeb, jeho charakteristickým rysům a popisu jednotlivých fází procesu plánování. V textu zmiňuji legislativní ukotvení této metody. V této části práce se také zabývám kritérii kvality plánování, specifickými rysy plánování na místní a regionální úrovni a nezbytnou metodickou podporou procesu. Informace jsem čerpala částečně z odborné literatury, ale převážně jsem se opírala o zdroje dostupné na internetu (Ministerstvo práce a sociálních věcí, organizace zabývající se plánováním sociálních služeb apod.), a to zejména z toho důvodu, že pokud je mi známo, odborná literatura se dosud tématem komunitního plánování sociálních služeb přímo nezabývá. Výjimkou je monotematické číslo časopisu Sociální práce/Sociální práca 1/2009 věnované právě komunitnímu plánování.

V empirické části diplomové práci následuje analýza, která doplňuje teoretickou část o konkrétní poznatky z praxe. Zde bych chtěla upozornit, že se nejedná o výzkum, který by hloubkově zkoumal nějaký daný jev na základě předem zvolených hypotéz. Zaměřuji se především na analýzu, rozbor detailů a podrobností s cílem nalezení společných znaků procesu plánování na místní a regionální úrovni. Současně využívám také studium relevantních materiálů, především komunitní plány jednotlivých lokalit. Metoda rozhovoru s volným scénářem je využita se dvěma hlavními cílovými skupinami, tj. koordinátory plánování ve vybraných obcích s rozšířenou působností a koordinátorkou plánování v Jihomoravském kraji. Doplnující informace čerpám od metodiků plánování sociálních služeb a dalších aktivních účastníků procesu.

Teoretická část byla zpracována především na základě obsahové analýzy relevantních, dostupných materiálů a vlastní praxe. Část praktická obsahuje průzkum provedený skrze analýzu komunitních plánů, místní šetření a rozhovory s koordinátory plánování ve vybraných obcích s rozšířenou působností a koordinátorkou plánování v Jihomoravském kraji.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 Komunitní plánování sociálních služeb

Podstatou komunitního plánování je vybudovat systém řízení a rozhodování o sociálních službách založený na spolupráci všech rozhodujících aktérů, tj. uživatelé, poskytovatelé a zadavatelé (triáda); a zvýšit dostupnost a kvalitu sociálních služeb přiměřeně skutečným potřebám lidí a možnostem komunity.

1.1 Základní rámec rozvoje sociálních služeb

Základní rámec plánování sociálních služeb je určen politikou Evropské unie a České republiky. Dokumenty definující východiska a principy shrnují Metodiky pro plánování sociálních služeb.

Sociální politika EU, včetně politiky všeobecného a odborného vzdělávání a mládeže, je zakotvena v **Amsterodamské smlouvě** (hlava XI, články 136–145). **Evropský sociální program** z roku 2000 v oblasti boje proti chudobě a sociálnímu vyloučení vytyčuje 4 cíle: usnadnit lidem z ohrožených skupin účast na trhu práce a přístup ke zdrojům, právům, službám a zboží; předcházet riziku sociálního vyloučení; pomáhat nejzranitelnějším a mobilizovat všechny důležité účastníky.

Evropská unie hovoří o službách v obecném zájmu, mezi něž patří i sociální služby. Na regulaci těchto služeb klade tři klíčové požadavky. V první řadě je to kvalita neboli souhrn vlastností a charakteristik služby, které souvisejí s jejich schopností uspokojit známé či předpokládané potřeby uživatele. Dále dostupnost fyzická, ekonomická, sociální, informační i psychologická. A konečně ochrana uživatele, kterou představuje bezpečnost, transparentnost a aktivní účast uživatelů při plánování i poskytování služby.

Aby bylo možné také v ČR dosáhnout cílů Evropského sociálního programu, jsou na Ministerstvu práce a sociálních věcí ČR vytvářeny **Národní akční plány sociálního začleňování**. Tento dokument mimo jiné uvádí do souvislostí dílčí politiky a koncepce vlády ČR, které se dotýkají potřeb lidí z ohrožených skupin a sociálních služeb. Národní akční plán sociálního začleňování na léta 2006 až 2008 vymezuje jako jeden z prioritních

cílů (prioritní cíl 3) podporovat rozhodovací procesy na lokální a regionální úrovni. K dosažení tohoto cíle bude podporován „rozvoj seriózních a aktivních rozhodovacích procesů na regionální a lokální úrovni tak, aby sociální služby poskytované na regionální a lokální úrovni odpovídaly potřebám z hlediska dostupnosti a kvality pro uživatele služeb včetně rozvoje partnerství v poskytování sociálních služeb a včetně podpory součinnosti uživatelů sociálních služeb v těchto procesech“. Tento plán též počítá s vytvořením 14 plánů rozvoje sociálních služeb krajů jako s nástrojem, který účinně zajistí dostupnost sociálních služeb. Posledním aktuálním dokumentem je **Národní plán rozvoje sociálních služeb pro období 2011 – 2016**.

Ratifikací **Evropské sociální charty** se Česká republika zavázala mimo jiné usilovat pomocí všech vhodných prostředků dosáhnout podmínek, za kterých budou účinně naplňována základní práva občanů uvedená ve člancích 12 až 14, tj. právo na sociální zabezpečení, právo na sociální a lékařskou pomoc a právo využívat služby sociální péče.

Bílá kniha v sociálních službách, strategický (programový) dokument MPSV, definuje základní principy transformace sociální politiky ČR. Jde o zásady, které vycházejí z evropského pojetí sociální politiky a významně korespondují s podstatou metody komunitního plánování: nezávislost a autonomie, začlenění a integrace, respektování potřeb, partnerství, kvalita, rovnost, národní standardy, rozhodování v místě.

Národní **Priority rozvoje sociálních služeb pro období 2009 – 2012** tvoří ve vztahu ke krajským i obecním plánům rozvoje sociálních služeb rámcový dokument, který pojímá sociální služby komplexně a jehož účelem je vymezit hlavní trendy a oblasti, na něž by měla být v příštím období upřena pozornost. Priority rozvoje sociálních služeb byly prvním krokem k vypracování uceleného národního programu rozvoje sociálních služeb, který bude obsahovat jednoznačně stanovené cíle a způsob jejich dosažení. Vzhledem k tomu, že národní program nebyl dosud schválen, byla původní platnost prodloužena o jeden rok, tj. i na rok 2013.

V České republice současnou legislativní úpravu v oblasti sociálních služeb představuje **Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách**¹, ve znění pozdějších předpisů (dále jen zákon o sociálních službách), který nabyt účinnosti 1. ledna 2007. Hlavním cílem zákona je vytvoření podmínek pro uspokojování oprávněných potřeb osob, které jsou oslabeny v jejich prosazování. Norma vychází z obecného principu solidarity ve společnosti a současně podporuje princip rovných příležitostí pro všechny členy společnosti. Zákon počítá se zavedením plánování sociálních služeb, které vymezuje v §3 jako tzv. plán rozvoje sociálních služeb – výsledek procesu aktivního zjišťování potřeb osob ve stanoveném území a hledání způsobů jejich uspokojování s využitím dostupných zdrojů, jehož obsahem je popis a analýza existujících zdrojů a potřeb, včetně ekonomického vyhodnocení, strategie zajišťování a rozvoje sociálních služeb, povinnosti zúčastněných subjektů, způsob sledování a vyhodnocování plnění plánu a způsob, jakým lze provést změny v poskytování sociálních služeb.

VASKOVÁ a ŽEŽULA v publikaci Komunitní plánování – věc veřejná² definují komunitní plánování sociálních služeb jako „metodu, kterou lze na úrovni obcí nebo krajů plánovat sociální služby tak, aby odpovídaly místním specifikům i potřebám jednotlivých občanů. Přitom se jedná o otevřený proces zjišťování potřeb a zdrojů a hledání nejlepších řešení v oblasti sociálních služeb.“ Otevřeným procesem je míněno aktivní zapojení se do plánovacího procesu všech, kterých se sociální služby v dané obci dotýkají, a to v rolích uživatele, poskytovatele a zadavatele sociálních služeb.

V zásadě lze shrnout, že se jedná o specifickou metodu sociální práce, kterou lze charakterizovat jako proces směřující k vytvoření systému pomoci v zájmu těch, kteří budou tuto pomoc využívat (BRUEGGEMANN, 2003, s 138).

KUBALČÍKOVÁ uvádí³, že metoda komunitního plánování vychází z několika elementárních principů, které je možné popsat následovně:

¹ Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. In Mpsv.cz [online] [cit. 2012-12-06]. Dostupné z <http://www.mpsv.cz/files/clanky/7372/108_2006_Sb.pdf>

² VASKOVÁ, V., ŽEŽULA, O. 2002. *Komunitní plánování – věc veřejná: jak zjistit co lidé opravdu chtějí? Jak zlepšit život v obci?*, Praha MPSV

³ KUBALČÍKOVÁ, K. 2009. Role klienta při vytváření specifické zakázky sociální práce na místní úrovni. *Sociální práce/Sociální práce*, roč. 9, č. 3, s. 93-102. ISSN 1213-6204, str. 96

- *Hledání a dosahování dohody o podobě místního systému pomoci spočívá v interakci klíčových aktérů této dohody, kterými jsou klienti, poskytovatelé a zadavatelé (např. BRUEGGEMANN, 2003);*
- *hledání a dosahování dohody o podobě místního systému pomoci je postaveno a důkladném rozpoznání místních podmínek, tedy porozumění potřebám a sociálním problémům obyvatel dané lokality a porozumění struktuře a způsobu poskytování pomoci (např. NETTING, KETTNER, MCMURTRY, 1993);*
- *hledání a dosahování dohody o podobě místního systému pomoci je chápáno jako proces, kdy jednání v rámci tohoto procesu vedená nabývají pro účastníky stejného významu jako výstupy, které jsou na základě těchto jednání zpracovány (např. Průvodce, 2004).*

1.2 Metoda komunitního plánování sociálních služeb

Základním předpokladem a současně přínosem metody komunitního plánování je zapojení a participace uživatelů sociálních služeb či pečujících osob, dále samotných poskytovatelů sociálních služeb a jejich zadavatelů, případně dalších aktérů, a to ve všech fázích procesu plánování, realizace a vyhodnocování. Zapojování přitom může nabývat různých podob a intenzity. Současná praxe uplatňování metody komunitního plánování se přitom často potýká především s formálním přístupem k účasti uživatelů, který je přitom nezbytným prvkem, bez jehož aplikace se jedná o jinou formu tzv. expertní koncepce rozvoje apod. Na druhé straně je komunitní plánování uplatňováno v praxi relativně krátkou dobu a neúčast uživatelů je často výsledkem nepříteli rozsáhlé zkušenosti s využíváním participativních metod práce. K tomu je nutné zohlednit i odlišné možnosti a schopnosti příslušníků jednotlivých cílových skupin.

Při realizaci komunitního plánování jsou výrazně podporovány principy zastupitelské demokracie – jsou zapojováni komunální politici, zároveň se zvyšuje podíl občanů na správě veřejných věcí – návrhy řešení připravují společně uživatelé, poskytovatelé, zadavatelé i politici. Během tohoto procesu se více poznávají a získávají informace o sobě navzájem, klienti nebo potencionální klienti získávají přehled

o poskytovaných službách v regionu, poznávají paletu možností, jak řešit různé problémy. V konečném důsledku umí svůj problém řešit sami nebo vědí kam a na koho se mají obrátit.⁴

V Průvodci procesem komunitního plánování sociálních služeb (2004)⁵ se uvádí, že *„je-li veřejnost o průběhu plánovacího procesu a jednotlivých krocích postupu informována a má možnost se do něj aktivně zapojit, získává hlubší a ucelenější pohled na oblast sociálních služeb a postup při plánování i rozhodování sociálních službách se stane průhlednějším. Jasně pozadí vzniku konkrétních návrhů, opatření a realizovaných aktivit přispívá k tomu, že jsou změny lépe přijímány a veřejnost má větší zájem se na nich podílet“*.

Tématem participace uživatelů na rozhodování se zabývá také KUBALČÍKOVÁ ve své stati *„Komunitní plánování jako prostor pro účast uživatelů na rozhodování: realita nebo iluze?“*⁶. Zde se odkazuje na autory BERESOFTA a CROFTA (in Hardina, 2002), kteří uvádějí, že pro podporu účasti občanů na rozhodování a dosažení jejich plné participace je nezbytné systematicky dodržovat principy, které jsou podstatou participativního přístupu, a současně pomocí hodnotícího mechanismu sledovat, zda jsou pro účast občanů nastaveny vhodné podmínky. Mezi zmiňované principy participace patří například systematické vzdělávání a posílení schopnosti občanů účastnit se a převzít vedení; vhodné nastavení struktur a rovných příležitostí k zapojování; poskytnutí podrobných informací o rozsahu problému (znamená to také předem sdělit očekávané překážky jako je např. omezení rozpočtu) a užití vhodného jazyka a terminologie, které jsou srozumitelné všem účastníkům.

⁴ GALKO, M. 2006. *Komunitní plánování sociálních služeb*. Bakalářská práce. Brno: Masarykova univerzita ekonomicko-správní fakulta, 52 s. Vedoucí bakalářské práce Mgr. Simona Škarabelová, PhD.

⁵ Kol. autorů. 2004. *Průvodce procesem komunitního plánování sociálních služeb*, Ministerstvo práce a sociálních věcí, Praha MPSV. str. 10

⁶ KUBALČÍKOVÁ, K. 2010. Komunitní plánování jako prostor pro účast uživatelů na rozhodování: realita nebo iluze? O respektování principů jedné z metod sociální práce v praxi. *Sociální práce/Sociální práce*, roč. 10, č. 3, s. 110-121. ISSN 1213-6204

Základní principy komunitního plánování ve své podstatě představují principy slušného, ohleduplného a vstřícného chování. Jsou prosté a nenáročné. Metodiky pro plánování sociálních služeb⁷ mezi základní principy řadí:

- **Princip triády** – rozhodování o způsobu zajištění služeb probíhá za účasti uživatelů (osob, které služby využívají), zadavatelů (volených zástupců) a poskytovatelů (služby v praxi zajišťují).
- **Princip rovnosti** – občanská aktivita je chápána jako rovnocenná rozhodování úřadu, přičemž účast na rozhodování je otevřena každému bez rozdílu.
- **Princip skutečných potřeb** – systém služeb je koncipován na základě analýzy potřeb, které jsou zjišťovány za aktivní účasti uživatelů.
- **Princip dohody** – výsledkem komunitního plánování je dokument, který by měl být závazný pro všechny zúčastněné (tedy včetně volených reprezentantů). Dokument obsahuje obecné záměry, ale i konkrétní postupy a dílčí kroky, kterými budou dohodnuté cíle naplněny.
- **Princip otevřenosti** – veškeré informace jak o samotném procesu plánování, způsobech rozhodování i výsledcích jednání jsou dostupné nejen samotným aktérům procesu, ale jsou aktivně předávány veřejnosti.
- **Princip dosažitelného řešení** – navrhovaná řešení musí být přiměřená společenským a ekonomickým podmínkám lokality, pro kterou jsou služby koncipovány.
- **Princip cyklického opakování** – komunitní plánování je nikdy nekončící proces, ve kterém se střídají fáze s vyšší intenzitou zjišťování potřeb, diskuzí účastníků a formulace návrhů s fázemi zpětného hodnocení dosažení stanovených cílů, shromažďování dalších potřebných dat a reformulace cílů.
- **Princip kompetence účastníků** – plánování sociálních služeb musí být postaveno na dostatečné obeznámenosti účastníků s jeho principy a postupy. Efektivní

⁷ SKŘIČKOVÁ, Z. a kol. autorů. 2007. *Metodiky pro plánování sociálních služeb*, Vytvořeno v rámci veřejné zakázky MPSV ČR Zajištění místní a typové dostupnosti sociálních služeb, Komunitní plánování o.p.s. ISBN 978-80-86902-44-9

zapojení uživatelů předpokládá, že celý proces je organizován lidmi s dostatečnými kompetencemi pro koordinaci, koučování, mediaci, řízení, projektové řízení, budování týmů apod. Na druhou stranu je nezbytné vycházet z předpokladu, že také uživatelé disponují kompetencemi, které jsou pro proces plánování nezbytné, zejména co se týká hodnocení nabídky služeb a formulace potřeb a požadavků na poskytování pomoci.

- **Princip přímé úměry** – význam není prisuzován výhradně dokumentům, písemnému zpracování plánu nebo koncepce, ale samotnému procesu, který ke vzniku těchto dokumentů směřuje. Kvalita výstupů je přímo úměrná kvalitě procesu plánování.

1.3 Sociální služby a standardy kvality

Mezi sociální služby se v Evropské Unii vedle zdravotnických služeb řadí služby, které lze přiřadit do jedné z následujících skupin⁸:

a) zákonné systémy a doplňkové systémy sociální ochrany mající rozmanité formy organizace (vzájemné nebo profesní) a pokrývající základní životní rizika, jako jsou rizika související se zdravím, stářím, pracovními úrazy, nezaměstnaností, důchodem, zdravotním postižením;

b) ostatní základní služby poskytované přímo osobě mají úlohu prevence a sociální soudržnosti, poskytují individualizovanou pomoc s cílem usnadnit začlenění osob do společnosti a zaručit plnění jejich základních práv.

Zahrnují pomoc osobám, které musejí zvládnout bezprostřední životní nebo krizové problémy (jako např. zadluženost, nezaměstnanost, drogovou závislost, rozpad rodiny). Činnosti, jejichž cílem je zajistit, aby dotyčné osoby nabyly schopnosti nezbytné k jejich úplnému začlenění do společnosti (rekvalifikace, jazykové vzdělání pro přistěhovalce), a zejména na trhu práce (odborná příprava, nové profesní začlenění). Doplňují a podporují

⁸ Komise evropských společenství, *Sdělení Komise: Provádění lisabonského programu Společenství, Sociální služby obecného zájmu v Evropské unii* {SEK(2006) 516} In <http://eur-lex.europa.eu> [online]. [cit. 2013-01-20]. Dostupné z <<http://eur-lex.europa.eu>>

úlohu rodiny v péči poskytované zejména nejmladším a nejstarším osobám. Součástí jsou také činnosti, jejichž cílem je zajistit začlenění osob mající dlouhodobé problémy související se zdravotním postižením nebo zdravotním problémem. A patří sem i sociální bydlení, v jehož rámci je poskytnuto bydlení znevýhodněným osobám nebo sociálním skupinám.

PRŮŠA v textu „*Sociální služby – srovnání ČR a EU*“ uvádí, že sociální služby jsou českým právem chápány podstatně úžeji, než je tomu v EU, potažmo dalších evropských zemích, kdy tyto služby zahrnují služby zdravotnické, sociální ochranu jednotlivců, rodin a skupin, bydlení či zaměstnanost; v této oblasti neexistuje jednotně používaná terminologie a nejsou jednotně definovány základní pojmy, definice jsou často závislé na zvoleném modelu sociálního státu a uspořádání sociálního systému v jednotlivých zemích. Ve většině evropských zemí je termín „*sociální služby*“ chápan velmi široce a často splývá s pojmem „*sociální péče*“.⁹

System sociálních služeb je v České republice upraven zákonem č. 108/2006 Sb., o sociálních službách¹⁰ a vyhláškou MPSV č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách.

Zákon o sociálních službách upravuje podmínky poskytování pomoci a podpory fyzickým osobám v nepříznivé sociální situaci prostřednictvím sociálních služeb a příspěvku na péči, podmínky pro vydání oprávnění k poskytování sociálních služeb, výkon veřejné správy v oblasti sociálních služeb, inspekci poskytování sociálních služeb a předpoklady pro výkon činnosti v sociálních službách.

⁹ PRŮŠA, L. 2008. *Sociální služby – srovnání ČR a EU*, Praha: Centrum sociálních služeb

¹⁰ Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. In Mpsv.cz [online] [cit. 2012-12-06]. Dostupné z <http://www.mpsv.cz/files/clanky/7372/108_2006_Sb.pdf>

Zákon nabízí následující zásadní nástroje:¹¹

- každému člověku garantuje bezplatné sociální poradenství,
- nabízí velmi pestrou nabídku jednotlivých druhů sociálních služeb, ze které si člověk může svobodně vybírat podle svého uvážení, finančních možností či dalších individuálních preferencí,
- lidem, kteří jsou z důvodu věku nebo zdravotního stavu závislí na pomoci jiné osoby, je poskytována sociální dávka – příspěvek na péči,
- zákon garantuje, že poskytované služby budou pro uživatele bezpečné, profesionální a přizpůsobené jejich individuálním potřebám,
- zákon také vytváří prostor pro spoluúčast lidí na procesech rozhodování o rozsahu, druzích a dostupnosti sociálních služeb v jejich obci či kraji.

Sociální službu definuje jako činnost nebo soubor činností, jimiž se zajišťuje pomoc osobám v nepříznivé sociální situaci. Rozsah a forma pomoci musí zachovávat lidskou důstojnost, musí působit na osoby aktivně a motivovat je k činnostem, které neprodlužují nebo nezhoršují jejich nepříznivou sociální situaci, a musí zabraňovat jejich sociálnímu vyloučení. Pomoc přitom musí vycházet z individuálně určených potřeb osob. Nepříznivou sociální situací se rozumí oslabení nebo ztráta schopnosti řešit z důvodu věku, nepříznivého zdravotního stavu, pro krizovou sociální situaci, životní návyky, způsob života vedoucí ke konfliktu se společností, sociálně znevýhodňující prostředí, ohrožení práv a zájmů trestnou činností jiné osoby nebo z jiných závažných důvodů vzniklou situací, tak, aby toto řešení podporovalo sociální začlenění a ochranu před sociálním vyloučením.

Sociální služby pomáhají lidem žít běžným životem, představují např. pomoc při péči o vlastní osobu, zajištění stravování, ubytování, pomoc při zajištění chodu domácnosti, ošetřování, pomoc s výchovou, poskytnutí informace, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, psychoterapie a socioterapie, pomoc při prosazování práv a zájmů. Zaměřují se na zachování co nejvyšší kvality a důstojnosti jejich života.

¹¹ Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky. *Vybrané statistické údaje o financování sociálních služeb a příspěvku na péči – 2010*. Praha: MPSV ČR. In MPSV.cz [online]. [cit. 2013-02-13]. Dostupné z <http://www.mpsv.cz/files/clanky/9198/Analyza_fin_SS.pdf>

Mezi nejpočetnější skupiny příjemců sociálních služeb patří zejména senioři, lidé se zdravotním postižením, rodiny s dětmi, ale také lidé, kteří z různých důvodů žijí "na okraji" společnosti.¹²

Jejich cílem je podporovat rozvoj nebo alespoň zachování stávající soběstačnosti uživatele, jeho návrat do vlastního domácího prostředí, obnovení nebo zachování životního stylu; rozvíjet schopnosti uživatel služeb a umožnit jim, pokud toho budou schopni, vést samostatný život; snížit sociální a zdravotní rizika související se způsobem života uživatelů.

Sociální služby se poskytují jako služby pobytové, ambulantní nebo terénní. Zákon vymezuje celkem 32 typů sociálních služeb, které jsou členěny do tří základních oblastí:

- **Sociální poradenství** – §37 obvykle je specializované pro určitou cílovou skupinu, či situaci, přičemž základní poradenství je nedílnou složkou všech poskytovaných sociálních služeb. Odborné sociální poradenství se zaměřuje na potřeby jednotlivých sociálních skupin osob v občanských poradnách, manželských a rodinných poradnách, v poradnách pro oběti trestných činů a domácího násilí a zahrnuje též sociální práci s osobami se specifickými potřebami. Součástí odborného poradenství jsou i půjčovny kompenzačních pomůcek.
- **Služby sociální péče** – zahrnují služby, jejichž hlavním cílem je zabezpečovat lidem základní životní potřeby, které nemohou být zajištěny bez péče a pomoci jiné osoby. Umožňují lidem zapojení do běžného života společnosti s ohledem na jejich fyzický a psychický stav a zajišťují důstojné prostředí a zacházení.

Jednotlivé typy služeb jsou zařazeny pod §39 až §52 tj.: osobní asistence, pečovatelská služba, tísňová péče, průvodcovské a předčitatelské služby, podpora samostatného bydlení, odlehčovací služby, centra denních služeb, denní stacionáře, týdenní stacionáře, domovy pro osoby se zdravotním postižením, domovy pro seniory, domovy se zvláštním režimem, chráněné bydlení, sociální služby poskytované ve zdravotnických zařízeních ústavní péče.

¹² Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky. *Sociální služby* [online]. [cit 2013-02-13] Dostupné z <<http://www.mpsv.cz/cs/9>>

- **Služby sociální prevence** – slouží zejména k předcházení sociálnímu vyloučení osob, které jsou ohroženy sociálně negativními jevy.

Služby prevence jsou zařazeny pod §54 až §70 tj.: raná péče, telefonická krizová pomoc, tlumočnické služby, azylové domy, domy na půl cesty, kontaktní centra, krizová pomoc, nízkoprahová denní centra, nízkoprahová zařízení pro děti a mládež, noclehárny, služby následné péče, sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi, sociálně aktivizační služby pro seniory a osoby se zdravotním postižením, sociálně terapeutické dílny, terapeutické komunity, terénní programy a sociální rehabilitace.

Sociální služby jsou dle údajů Ministerstva práce a sociálních věcí¹³ poskytovány přibližně 700 000 klientům, tj. cca 7% populace České republiky.

Systém kvality sociálních služeb představují v České republice **Standardy kvality sociálních služeb**¹⁴, které se staly právním předpisem závazným od 1. 1. 2007. Jejich znění je obsahem přílohy č. 2 vyhlášky MPSV č. 505/2006 Sb., prováděcího předpisu k zákonu č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, v platném znění.

Základní požadavky pro poskytování sociální služby dokládá poskytovatel splněním registračních podmínek, které zahrnují zejména identifikační údaje právnické či fyzické osoby, doklady o prostorách služby, o naplnění hygienických předpisů, o odborné způsobilosti pracovníků a popis poskytovaného druhu služby.

Standardy vychází z evropského sociálního modelu, který je založen na principu sociálního začleňování lidí do společnosti a předcházení jejich sociálnímu vyloučení. Tento přístup je charakterizován 10 principy doporučenými Evropskou unií: subsidiarita, holistický přístup, transparentnost a odpovědnost, služby přátelské k uživatelům, efektivnost, solidarita a partnerství, důstojnost a lidská práva, posílení a osobní rozvoj,

¹³ Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky. *Vybrané statistické údaje o financování sociálních služeb a příspěvku na péči – 2010*. Praha: MPSV ČR. In MPSV.cz [online]. [cit. 2013-02-13]. Dostupné z < http://www.mpsv.cz/files/clanky/9198/Analyza_fin_SS.pdf>

¹⁴ Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky. *Standardy kvality sociálních služeb*. Praha: MPSV ČR. In MPSV.cz [online]. [cit. 2013-02-13]. Dostupné z < <http://www.mpsv.cz/cs/5963>>

trvalé zlepšování a udržitelnost, účast uživatelů.¹⁵ Dále vychází z předpokladu, že sociální služby musí být poskytovány v zájmu osob a v náležitě kvalitě takovými způsoby, aby bylo vždy důsledně zajištěno dodržování lidských práv a základních svobod osob. Standardy kvality sociálních služeb jsou ve své podstatě měřítkem, podle kterého rozlišujeme kvalitní služby. Jsou založeny především na psaných postupech. Jejich smyslem je umožnit průkazným způsobem posoudit kvalitu služby, nikoli stanovit jaká práva a povinnosti mají zařízení a uživatelé sociálních služeb.

Standardy jsou členěny do tří skupin na procedurální, personální a provozní. Celkem tvoří 17 standardů kvality, přičemž každý standard se skládá z definice a několika kritérií. Procedurální standardy číslo 1 až 8 jsou nejdůležitější, stanovují, jak se mají služby poskytovat, jak službu přizpůsobit individuálním potřebám jednotlivce, zabývají se ochranou práv uživatelů apod. Personální standardy číslo 9 až 11 popisují, kdo má službu poskytovat, kvalita je přímo závislá na pracovnících – na jejich dovednostech, vedení a podpoře apod. Provozní standardy číslo 12 až 17 definují, v jakých podmínkách se mají služby poskytovat, soustředí se na prostory, dostupnost, ekonomické zajištění služeb a rozvoj jejich kvality.

Naplnění standardů kvality sociálních služeb posiluje možnosti uživatelů účastnit se procesů komunitního plánování jako rovnoprávný a kompetentní partner, a to především zajištěním a ochranou práv uživatelů.

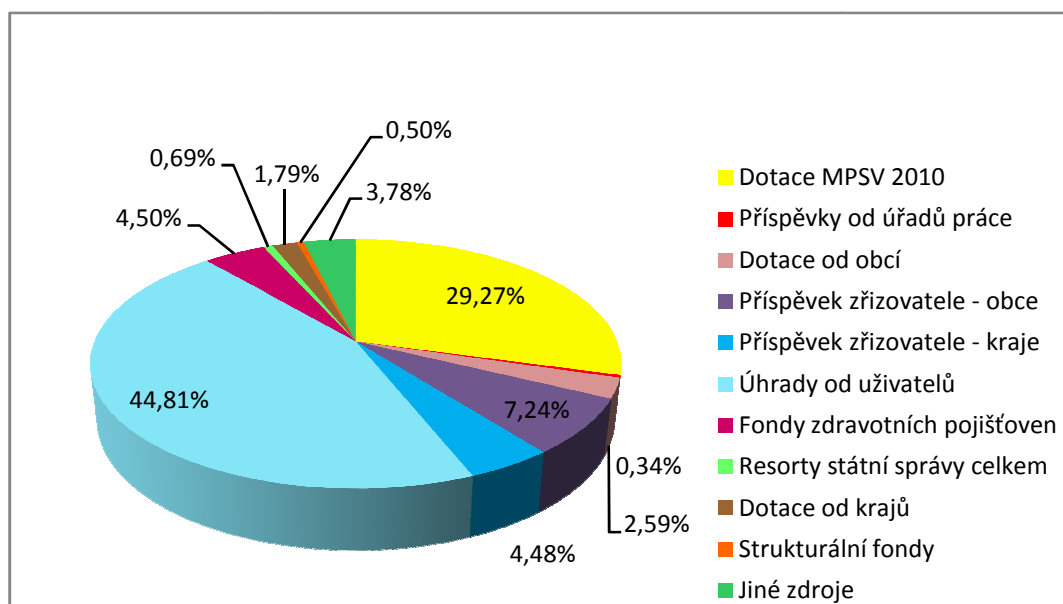
1.4 Financování sociálních služeb

S účinností zákona o sociálních službách se změnil systém financování sociálních služeb, který je založen na vícezdrojovém financování. Jinými slovy řečeno jsou sociální služby financovány z více jednotlivých, na sobě nepřímo závislých zdrojů, které se na financování sociálních služeb podílejí. Uvedené zdroje financování lze ve vztahu k poskytovateli sociálních služeb rozdělit takto:

¹⁵ Kol. autorů Ministerstva práce a sociálních věcí České republiky. 2005. *Národní akční plán sociálního začleňování 2004 – 2006*, Ministerstvo práce a sociálních věcí, Praha MPSV

- stát – dotace MPSV a účelové dotace ze státního rozpočtu;
- kraj, obec – příspěvek na provoz příspěvkové organizaci kraje nebo obce a účelové dotace z jejich rozpočtů;
- uživatel – příspěvek na péči a vlastní zdroje;
- zdravotní pojišťovna – úhrady z fondů zdravotních pojišťoven za poskytnutou zdravotní péči (za zdravotní úkony provedené pracovníky poskytovatele sociálních služeb), která je hrazena z veřejného zdravotního pojištění, náleží poskytovatelům sociálních služeb, resp. poskytovatelům zdravotní péče, úhrady pojišťoven prostřednictvím jejich základních fondů;
- strukturální fondy – individuální či grantové projekty;
- ostatní tj. dary, sponzorství, vedlejší hospodářská činnost apod.

Jednou z nejvýznamnějších změn, kterou nový zákon o sociálních službách přinesl, je příspěvek na péči, který představuje zcela nový nástroj financování sociálních služeb a který měl výrazně přispět k potřebným, žádoucím a očekávaným změnám v této oblasti. Příspěvek na péči je poskytován těm osobám, které z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu potřebují pomoc jiné fyzické osoby při péči o vlastní osobu a při zajištění soběstačnosti. Počet příjemců příspěvku je ale mnohonásobně větší než se původně očekávalo, což klade větší nároky na státní rozpočet. Část příjemců přitom sociální služby nevyužívá a příspěvek chápe spíše jako zvýšení vlastní životní úrovně. Příspěvek se tak do systému financování sociálních služeb nevrací a sociální služby jsou dále závislé na stávajících zdrojích.

Obrázek č. 1: Financování sociálních služeb v ČR rok 2010¹⁶

„Podíl a struktura zdrojů financování se liší podle typu sociální služby, přičemž státní dotace je zásadním zdrojem financování především u služeb sociálního poradenství, v nichž představuje více než 50% podíl všech zdrojů financování.“¹⁷ Velkou roli hraje také skutečnost, zda se jedná o službu poskytovanou za úhradu či službu bezúhradovou a zda je uživatelům služby poskytován příspěvek na péči, který slouží ke krytí části nákladů na poskytování sociální služby. Nejpodstatnějším zdrojem financí obecně je státní dotace, u služeb sociální péče jsou důležitějším finančním zdrojem úhrady od uživatelů služeb. Služby sociální prevence jsou v současné době ve většině krajů stoprocentně financovány v rámci individuálních projektů. Velkou otázkou zůstává konec programovacího období, konec tohoto důležitého zdroje financí, a zachování či přímo existence těchto typů služeb.

¹⁶ Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky. *Vybrané statistické údaje o financování sociálních služeb a příspěvku na péči – 2010*. Praha: MPSV ČR. In MPSV.cz [online]. [cit. 2013-02-13]. Dostupné z <http://www.mpsv.cz/files/clanky/9198/Analyza_fin_SS.pdf> str. 41 (tabulka)

¹⁷ Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky. *Vybrané statistické údaje o financování sociálních služeb a příspěvku na péči – 2010*. Praha: MPSV ČR. In MPSV.cz [online]. [cit. 2013-02-13]. Dostupné z <http://www.mpsv.cz/files/clanky/9198/Analyza_fin_SS.pdf> str. 41

PRŮŠA¹⁸ ve svém článku uvádí: „Výrazné změny byly zaznamenány ve spojitosti s přijetím zákona o sociálních službách. V r. 2007 vzrostly finanční vstupy do tohoto systému sociální ochrany obyvatelstva o cca 55 % a současně se výrazně změnily proporce v míře participace jednotlivých subjektů na krytí nákladů jednotlivých sociálních služeb. Výrazným způsobem vzrostl podíl státu i jednotlivých uživatelů na krytí nákladů poskytovaných služeb, přičemž podíl zřizovatelů jednotlivých zařízení – samosprávných orgánů krajů, měst, obcí a nestátních neziskových organizací – paradoxně klesl. Je zřejmé, že změnou systému financování byl výrazně posílen paternalistický pohled na oblast sociálních služeb. Připravovaná opatření by proto měla být orientována na posílení odpovědnosti těchto subjektů za tuto oblast činnosti, do úvahy přichází především možnost převedení odpovědnosti za poskytování dotací na služby sociální péče ze státu do samosprávné působnosti především krajů a měst.“

Ministerstvo práce a sociálních věcí zveřejnilo na svých webových stránkách analytické dokumenty k sociálním službám za roky 2009 a 2010. Podle údajů ministerstva participace obcí na financování sociálních služeb stagnuje, naopak výdaje z krajských rozpočtů vykazují dynamiku. V dokumentu k roku 2010 na str. 4 uvádí: „Celkové náklady systému sociálních služeb činily v roce 2009 přibližně 26 mld. Kč, tj. přibližně 0,72 % HDP. Na celkových nákladech se klienti svými úhradami podílejí 35 %, územní samosprávy 25 %, státní rozpočet 30 % a fondy veřejného zdravotního pojištění 3 % (obvykle při souběhu zdravotní a sociální péče v domovech pro seniory a osoby se zdravotním postižením).“

Při stanovení nákladovosti jednotlivých služeb a jejich následném srovnávání je třeba rozlišovat specifické charakteristiky druhu i typu sociálních služeb i jednotlivých služeb v rámci jedné skupiny. Nákladovost sociálních služeb, a služeb sociální péče především, se liší s ohledem na rozdílnou náročnost péče zajišťovanou jednotlivým klientům. Uživatelé s vyšší mírou závislosti na pomoci jiné fyzické osoby vyžadují k zajištění svých potřeb specifitější způsoby práce a poskytované péče oproti uživatelům služeb s nízkou mírou závislosti, což dále souvisí s přiznaným stupněm příspěvku na péči, tedy strukturou uživatelů dané služby. Odlišná nákladovost služeb vyplývá také z dalších okolností.

¹⁸ PRŮŠA, L. Je nový systém financování sociálních služeb pro staré občany efektivní? *Národohospodářský obzor*, ročník IX. číslo 3/2009, s. 141-156. ISSN 1213-2446. In nho.econ.muni.cz [online]. [cit. 2013-02-13]. Dostupné z <<http://nho.econ.muni.cz/node/140>> str. 153

Síť sociálních služeb není na území České republiky rovnoměrná. Služby jsou jednoznačně mnohem lépe dostupné ve větších městech a na pomyslné mapě České republiky se vyskytují i tzv. bílá místa. Přispět k řešení této nerovnoměrnosti by mělo právě komunitní plánování sociálních služeb, které je zákonem o sociálních službách svěřeno na bedra krajských úřadů, přičemž jejich povinností je přizvat jak obce, tak poskytovatele a uživatele sociálních služeb. A aby byl systém plánování efektivní, je třeba plánovat na úrovni obecní, krajské i národní. Současně lze konstatovat, že procesy plánování a financování sociálních služeb, a to na všech zmíněných úrovních, jdou spíše vedle sebe než ruku v ruce. Přitom jakékoli strategické plánování bez provázání na financování s sebou nese velké riziko, že plán zůstane tzv. pouze na papíře a jeho realizace a uskutečňování vytýčených cílů v nedohlednu.

Proces střednědobého plánování rozvoje sociálních služeb by tak měl směřovat k vytvoření systému kvalitních a dostupných sociálních služeb s ohledem na nezbytné propojení jejich potřebnosti, kvality a současně dlouhodobě udržitelného způsobu financování služeb.

Přitom je třeba mít na paměti, že komunitní plánování není způsob, jak splnit všem lidem jejich přání a očekávání. Výsledný dokument neboli komunitní plán je vždy kompromisem mezi v podstatě neomezenými potřebami a zdroji jejich uspokojení, které jsou většinou velmi malé.

V současné době je v rámci individuálního projektu MPSV „*Podpora procesů v sociálních službách*“ řešena otázka propojení plánování a financování služeb a to především v rámci dílčích aktivit č. 1 Transparentní systém finanční podpory poskytování sociálních služeb v souladu s právem ES v oblasti služeb tzv. veřejného zájmu a systém jeho monitorování, včetně vazby na evropské účetní a ekonomické standardy pro oblast sociálních služeb; a aktivity č. 5 Podpora distribuce finančních prostředků na základě provázání rozhodování o finančních prostředcích na zajištění sociálních služeb na úrovni územních samospráv (rozpočtů) a národní úrovni (státní rozpočet) s procesy plánování dostupnosti a síťování těchto služeb.¹⁹ Výstupy jsou ovšem zatím pouze pracovní a ne všechny je možné dohledat na webových stránkách ministerstva.

¹⁹ Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky. *Individuální projekt MPSV: Podpora procesů v sociálních službách*. Praha: MPSV ČR. In MPSV.cz [online]. [cit. 2013-02-15]. Dostupné z <<http://www.mpsv.cz/cs/9749>>

SHRNUTÍ

V první kapitole jsem se seznámila se základním rámcem rozvoje sociálních služeb a jejich ukotvení v rámci legislativy Evropské unie i České republiky. Upozornila jsem na řadu důležitých dokumentů definujících východiska a principy plánování sociálních služeb.

Blíže jsem se zaměřila a definovala pojem metody komunitního plánování, její základní předpoklady a přínosy, a představila základní principy. Shrnula jsem, co jsou sociální služby, jejich jednotlivé typy a hodnocení kvality za pomoci standardů kvality. Dalším tématem bylo financování sociálních služeb, které úzce souvisí s plánováním a zajištěním sítě služeb na území České republiky.

2 Proces komunitního plánování sociálních služeb

Komunitní plánování sociálních služeb je v podstatě nekončící proces hledání potřeb v oblasti sociálních potřeb; stanovování priorit a následné porovnávání potřeb s dostupnými zdroji, ať už finančními, lidskými či materiálními; zpětné hodnocení dosažení stanovených cílů; shromažďování dalších potřebných dat a reformulace cílů pro další období. Komunitní plán sociálních služeb je plánem rozvoje na období 3 až 5 let. Při vytváření komunitního plánu je důležité si uvědomit, že se nejedná pouze o sepsání jednoho konkrétního plánu. Smyslem je samotný proces vytváření nových organizačních struktur a vzájemné spolupráce všech zainteresovaných stran.

2.1 Etapy procesu komunitního plánování sociálních služeb

Přestože každý proces komunitního plánování je zcela unikátní a odpovídá specifikům dané obce či regionu, můžeme vždy pozorovat členění na jednotlivé fáze či etapy procesu. V literatuře či mnoha internetových zdrojích je možné dohledat různé, obdobné varianty, které se v mnohém shodují či vzájemně doplňují.

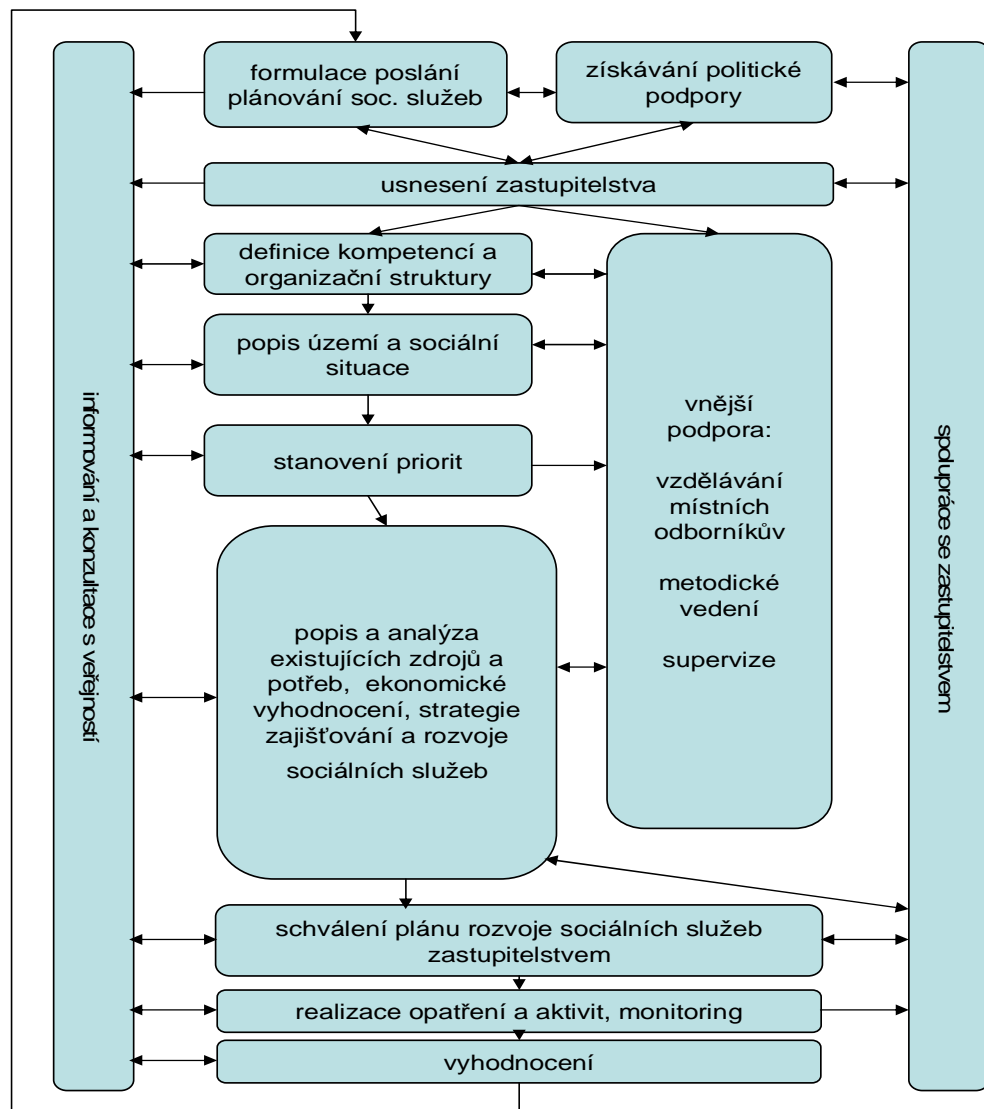
Metodiky pro plánování sociálních služeb²⁰ člení proces plánování sociálních služeb na 8 fází:

1. Stanovení a formulace poslání plánování sociálních služeb.
2. Získání politické podpory pro plánování sociálních služeb metodou komunitního plánování.
3. Vytvoření organizační struktury a definování konkrétních kompetencí a odpovědností.
4. Popsání sociální situace v daném území.
5. Stanovení priorit.

²⁰ SKŘIČKOVÁ, Z. a kol. autorů. 2007. *Metodiky pro plánování sociálních služeb*, Vytvořeno v rámci veřejné zakázky MPSV ČR Zajištění místní a typové dostupnosti sociálních služeb, Komunitní plánování o.p.s. ISBN 978-80-86902-44-9

6. Zpracování plánu rozvoje sociálních služeb.
7. Monitorování realizace opatření a aktivit.
8. Vyhodnocení.

Vývojové schéma procesu plánování sociálních služeb je v Metodikách na str. 6 zobrazeno následovně:

Obrázek 2 Vývojové schéma KPSS ZDROJ²¹

²¹ SKŘIČKOVÁ, Z. a kol. autorů. 2007. *Metodiky pro plánování sociálních služeb*, Vytvořeno v rámci veřejné zakázky MPSV ČR Zajištění místní a typové dostupnosti sociálních služeb, Komunitní plánování o.p.s. ISBN 978-80-86902-44-9, str. 6

Níže uvádím jiný popis procesu ve čtyřech etapách s krátkým popisem činností a časovým rozvržením:

Přípravná fáze (10 – 12 měsíců)

V této fázi dochází k vytvoření základní pracovní skupiny tzv. triády a následně rozvaze o organizaci práce, lidí, informací, komunikace, pravidel atd. Důležité je vzdělávání a získávání informací, příkladů dobré praxe a navázání spolupráce. Nezbytným předpokladem pro legitimitu procesu je zajištění politické podpory. Neměli bychom zapomínat na potřebné lidské a materiální zdroje.

Fáze analyticko-popisná „kde jsme“ (6 – 8 měsíců)

Období sociální charakteristiky obce a otázek typu: Jaká přání a potřeby lidé v obci mají? Jaké služby v obci jsou (jak vypadají a fungují, komu se poskytují)? Jak služby uspokojují přání a potřeby lidí?

Fáze plánovací „kam chceme“ (6 – 8 měsíců)

Přichází doba hledání a stanovení společné vize přiměřeného systému služeb, jaký je dlouhodobý výhled. Na základě zjištěných údajů společně určujeme hodnoty a priority.

Fáze realizační „jak se tam dostaneme“ (6 – 8 měsíců)

Sestavení komunitního plánu rozvoje sociálních služeb. Definování postupu nezbytných změn rozvoje a útlumu. Stanovení kritérií úspěchu. Důležitá je spolupráce s okolím, krajem a státem. Průběžně i zpětně hodnotíme kvalitu KPSS.

O každém z těchto kroků by bylo možné dlouze psát, což není cílem této diplomové práce. Přesto se na tomto místě ještě alespoň v krátkosti uvedu, jaké zásady je potřeba dodržovat při zpracování komunitního plánu?²²

- potřeby, priority a směry rozvoje sociálních služeb musí být stanoveny lidmi, kteří v obci žijí;
- veškeré činnosti na místní úrovni během přípravy i při naplňování plánu musí být provázány;

²² Statutární město Brno, Magistrát města Brna, Odbor sociální péče. *Portál sociální péče ve městě Brně*. Sekce „Komunitní plánování sociálních služeb“. In [Socialnipece.brno.cz](http://socialnipece.brno.cz) [online]. [cit. 2013-02-16]. Dostupné z <<http://socialnipece.brno.cz/texty/2/komunitni-planovani-socialnich-sluzeb/>>

- zkvalitňování sociálních služeb musí být považováno za žádoucí a důležitou součást místní politiky;
- priority a směry rozvoje sociálních služeb vycházejí z přesvědčení o jedinečnosti, hodnotě, vrozené důstojnosti a právu na sebeurčení každého uživatele sociálních služeb.

Správně napsaný komunitní plán sociálních služeb by měl obsahovat:

- popis a analýzu existujících zdrojů (sopsis a popis státních, obecních i nestátních poskytovatelů sociálních služeb a souvisejících služeb);
- statistické, sociologické, demografické údaje, apod. (např. věkové složení obyvatel regionu, porodnost a úmrtnost, prognózy demografického vývoje);
- popis a analýzu existujících přání a potřeb obyvatel v oblasti sociálních služeb;
- představu budoucnosti sociálních služeb – stanovení priorit a cílů rozvoje služeb;
- časový harmonogram postupu prací a zásady, které je třeba při zpracování a naplňování plánu dodržet;
- způsob, jakým budou jednotliví účastníci na místní úrovni zapojeni do vytváření a naplňování komunitního plánu – stanovení podílů odpovědnosti a závazků jednotlivých účastníků;
- způsob, jakým bude KP sledován, vyhodnocován a případně měněn.

Před samotným zahájením procesu je důležité zajistit si dostatek informací, které jsou v dnešní době již snadno dostupné například na webových stránkách Ministerstva práce a sociálních věcí. Současně je možné využít příkladů dobré praxe plánujících obcí či krajů, přičemž důležitým faktorem pro následování dobrých příkladů praxe je především implementační proces KPSS a mimo jiné i velikost dané obce či regionu. Předpokladem pro kvalitní řízení je ustanovení pozice koordinátora, který má na starosti vedení a řízení celého procesu, a dobře nastavené organizační zajištění, ať už formou základní triády, koordinační skupiny nebo pracovních skupin. Princip zastoupení uživatele – poskytovatele – zadavatele by měl být zachován na všech úrovních organizační struktury. Přínosné je zapojení partnerů a školených metodiků, kteří mohou poskytnout odbornou radu a pomoci se vzděláváním v průběhu celého procesu.

2.2 Hodnocení kvality plánování sociálních služeb

V roce 2006 iniciovalo Ministerstvo práce a sociálních věcí, v návaznosti na sestavení Metodik pro plánování sociálních služeb, vznik pracovní skupiny, která na podzim roku 2007 vytvořila dokument s názvem **Kritéria kvality plánování sociálních služeb**²³. Kritéria slouží především jako sebehodnotící nástroj či jako vodítko při metodické případně vzdělavatelské činnosti v procesech plánování sociálních služeb. Jsou v nich promítnuty principy komunitního plánování a text může sloužit také jako podnět pro diskusi o metodě a o přístupech k jednotlivým problémům v oblasti plánování.

V příloze č. 1 jsou uvedena kritéria kvality jednotlivých klíčových oblastí, které jsou následující: Legitimita, popis aktuální situace, kvalifikace a kompetentnost, řízení procesu plánování, zapojování, plán rozvoje sociálních služeb, informovanost a zvyšování kvality procesu.

Ve stejné době, tedy v roce 2007, vytvořil Královéhradecký kraj jako partner projektu „*Standardizace procesu komunitního plánování sociálních služeb v Královéhradeckém kraji*“ dokument s názvem **Vodítka pro komunitní plánování sociálních služeb: jako nástroj sebehodnocení procesu komunitního plánování**,²⁴ jejichž seznam je druhou přílohou práce. Jak uvádí sami autoři: „*Vodítka mají sloužit lepší orientaci v činnostech a procesech spojených s komunitním plánováním. Zvýrazňují základní oblasti komunitního plánování, přičemž poskytují prostor pro vlastní porozumění jejich úlohy a pro vlastní přístup k nim. Nesnaží se tvrdit, že jejich důsledným dodržením bude zaručena úspěšnost komunitního plánování. Vyznačují milníky při cestě, kterou již musíme ujít sami, vlastním tempem a po vlastních nohách.*“

Již z jednoduchého výčtu „kritérií“ a „vodítek“ vyplývá, že k tématu hodnocení či sebehodnocení procesu komunitního plánování přistupují sice odlišně, ale ve své podstatě se doplňují. Kritéria pohlíží na proces KPSS více formálně, vodítka se zaměřují na smysl a kvalitní proces.

²³ Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky. *Kritéria kvality plánování sociálních služeb*. Praha: MPSV ČR. In MPSV.cz [online]. [cit. 2013-02-16]. Dostupné z <<http://www.mpsv.cz/files/clanky/6681/kriteria.pdf>>

²⁴ ŠVEŘEPA, M. a kol. *Vodítka pro komunitní plánování sociálních služeb: jako nástroj sebehodnocení procesu komunitního plánování*. 1. vyd. Občanské poradenské středisko, o.p.s., Hradec Králové 2007, 26 s. ISBN 80-86701-04-2

2.3 Metodická podpora procesu plánování

Aby byl proces plánování sociálních služeb efektivní, potřebuje kromě politické garance a odborné koordinace také metodickou podporu. Tímto se zabýval dvouletý celorepublikový projekt „Zajištění místní a typové dostupnosti sociálních služeb“²⁵ realizovaný v letech 2005 až 2007 na základě veřejné zakázky Ministerstva práce a sociálních věcí ČR. Jeho cílem bylo zajištění metodicky jednotného přístupu k plánování sociálních služeb na místní a regionální úrovni a vytvoření jednotného a uceleného systému vzdělávání a metodické podpory pro plánování sociálních služeb.

Mezi výstupy projekt patří:

- již zmiňované **Metodiky pro plánování sociálních služeb**²⁶ podporující spolupráci zástupců uživatelů, zadavatelů, poskytovatelů sociálních služeb a veřejnosti,
- vzdělávací programy pro plánování sociálních služeb podporující spolupráci zástupců uživatelů, zadavatelů, poskytovatelů sociálních služeb a veřejnosti,
- vyškolení krajských metodiků/vzdělavatelů připravených poskytovat pro potřeby obce/regionu vzdělávací programy a zabezpečení následné metodické podpory při plánování sociálních služeb,
- **Návrh systému metodické podpory plánování sociálních služeb v ČR**²⁷.

Tento dokument nastiňuje pravidla a návrhy strategických opatření, jak vytvořit prostředí, které bude kvalitní a efektivní vedení procesu KPSS na obecní, krajské i národní úrovni podporovat, rozvíjet a aktualizovat.

Jedná se především o obecná východiska systému metodické podpory plánování sociálních služeb, skladebnost a logiku plánování sociálních služeb, návrh systému metodické podpory, vznik Národního institutu pro komunitní plánování, národního registru metodiků, dalších vzdělávacích programů a náměty k dalšímu řešení.

Hned v úvodu materiálu je jasně formulováno, že „je určen zadavateli zakázky (MPSV) jako podklad pro případné další systémové kroky, vedoucí k zajištění stability a

²⁵ Bližší informace o projektu je možné najít na <http://www.kpss.cz/index.php?art=publish&art_id=54>

²⁶ SKŘIČKOVÁ, Z. a kol. autorů. 2007. *Metodiky pro plánování sociálních služeb*, Vytvořeno v rámci veřejné zakázky MPSV ČR Zajištění místní a typové dostupnosti sociálních služeb, Komunitní plánování o.p.s. ISBN 978-80-86902-44-9

²⁷ ÚLEHLA, I. a kol. *Návrh systému metodické podpory plánování sociálních služeb v ČR*. In Kpss.cz [online]. [cit. 2013-02-16]. Dostupné z <<http://www.kpss.cz/index.php?module=download&idfile=353>>

funkčnosti celého systému plánování sociálních služeb, a může být využit jako podklad pro vypsání projektu na zajištění systému metodické podpory nebo i pro případné novelizace zákona.“ Z mého pohledu jsou doporučení i šest let od jejich vzniku v mnoha ohledech velmi inspirativní a v praxi by jistě byla přínosem, bohužel zůstala ministerstvem zcela nevyužita. Stejně tak aktualizace a další zpřesnění Metodik pro plánování sociálních služeb.

V rámci projektu bylo v roce 2007 vyškoleny také první 74 krajských metodiků/vzdělavatelů s certifikátem Ministerstva práce a sociálních věcí, kteří mohou dále vzdělávat účastníky procesu plánování sociálních služeb v obci/regionu, poskytovat metodické vedení zpracovatelům střednědobých plánů rozvoje sociálních služeb, podporovat funkční struktury, organizaci a vzájemnou komunikaci mezi účastníky procesu plánování sociálních služeb, vést jednání v oblasti plánování sociálních služeb. Po skočení projektu ale skončila i podpora či organizace jejich další činnosti, o čemž svědčí i poslední aktualizace seznamu metodiků na webových stránkách MPSV z prosince 2009.

Vzhledem k tomu, že z národní úrovně podpora metodické pomoci dlouhodoběji neprobíhá, jednotlivé kraje začaly samy iniciovat kroky vedoucí k zajištění jednotného metodického přístupu k problematice plánování alespoň na svém území. Například v letech 2009 – 2011 realizoval Jihomoravský kraj individuální projekt s názvem „*Podpora plánování rozvoje sociálních služeb v Jihomoravském kraji*“ a vyškolil dalších 9 metodiků plánování s cílem podpořit plánování prostřednictvím zajištění metodiků s dostatečnými kompetencemi k metodickému vedení obcí s rozšířenou působností v rámci celého kraje. V rámci uzavřených smluv o spolupráci mezi krajem a jednotlivými obcemi s rozšířenou působností je pak například zahrnuta i podmínka využívat metodickou podporu při místním procesu KPSS. V nastaveném systému metodické podpory se pokračuje a počítá se s ním i do budoucna.

SHRNUTÍ

Ve druhé kapitole jsem se věnovala samotnému procesu plánování a jednotlivým fázím KPSS. Uvedla jsem, jaké zásady je potřeba dodržovat při zpracování komunitního plánu a co všechno by měl správně napsaný plán obsahovat.

V podkapitole jsem se zaměřila na možné způsoby hodnocení kvality plánování sociálních služeb a představila jsem dvě možnosti: ministerská *Kritéria kvality plánování sociálních služeb* a královéhradecká *Vodítka pro komunitní plánování sociálních služeb: jako nástroj sebehodnocení procesu komunitního plánování*. Dále jsem se zabývala metodickou podporou procesu plánování zaštitěnou Ministerstvem práce a sociálních věcí a na konkrétním příkladu Jihomoravského kraje.

3 Působnost při zajišťování sociálních služeb a procesu plánování

Zákon o sociálních službách ukládá povinnost plánovat sociální služby krajům a Ministerstvu práce a sociálních věcí. Aby však střednědobé plány rozvoje sociálních služeb pro tak velké územní celky, jako jsou kraje, resp. celá republika, byly smysluplné, musí navazovat na plány na úrovni obcí nebo svazku obcí, resp. mikroregionu. Plánuje se tedy na třech na sebe navazujících úrovních – obecní, krajské a národní – které se navzájem doplňují, skládají a v průběhu času podmiňují.

3.1 Místní a regionální úroveň plánování sociálních služeb

Jedním z argumentů při zahájení komunitního plánování sociálních služeb na místní a regionální úrovni je *zákon č. 128/2000 Sb., o obcích*²⁸, *zákon o hlavním městě Praze 131/2000 Sb.* a *zákon č. 129/2000 Sb., o krajích*²⁹, které shodně obci i kraji ukládají pečovat v souladu s místními předpoklady a s místními zvyklostmi o vytváření podmínek pro rozvoj sociální péče a pro uspokojování potřeb svých občanů. Dále jsou obce a kraje vázány *Evropskou sociální chartou, Listinou práv a svobod, Ústavou ČR* atd.

Obec podle zákona o sociálních službách³⁰ (§94) kromě výše uvedeného:

- může zpracovat střednědobý plán rozvoje sociálních služeb ve spolupráci s krajem, poskytovateli sociálních služeb na území obce a za účasti osob, kterým jsou poskytovány sociální služby,
- spolupracuje s krajem při přípravě a realizaci střednědobého plánu rozvoje sociálních služeb kraje; za tím účelem sděluje kraji informace o potřebách

²⁸ *Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení)*. In Portal.gov.cz [online] [cit. 2013-02-20]. Dostupné z <<http://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?idBiblio=49296&fulltext=&nr=128~2F2000&part=&name=&rpp=15#local-content>>

²⁹ *Zákon č. 129/2000 Sb., o krajích (krajské zřízení)*. In Portal.gov.cz [online] [cit. 2013-02-20]. Dostupné z <<http://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?idBiblio=49297&fulltext=&nr=129~2F2000&part=&name=&rpp=15#local-content>>

³⁰ *Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách*. In Mpsv.cz [online] [cit. 2013-02-20]. Dostupné z <http://www.mpsv.cz/files/clanky/7372/108_2006_Sb.pdf>

poskytování sociálních služeb osobám nebo skupinám osob na území obce, o možnostech uspokojování těchto potřeb prostřednictvím sociálních služeb a o jejich dostupných zdrojích,

- dle § 92 c) také obec s rozšířenou působností koordinuje poskytování sociálních služeb na svém území.

Témata sociální péče a sociálních služeb je samozřejmě nutné řešit na úrovni všech, i těch nejmenších obcí, ovšem způsobem, který bude přiměřeně reflektovat jak možnosti obce, tak potřeby osob na jejich území. V České republice probíhá plánování na obecní úrovni v převážné většině obcí s rozšířenou působností (buď pro celý správní obvod, nebo jen pro samotnou obec), ale také například v širších uskupeních (mikroregiony, svazky obcí apod.).

Významným nástrojem podpory nastartování procesů komunitního plánování sociálních služeb byly již v minulých letech a stále jsou projekty financované z Evropského sociálního fondu Operačního programu Lidské zdroje a zaměstnanost. Ať už se jedná o grantové projekty pro obce, jejich uskupení či organizace, nebo individuální projekty na úrovni krajských úřadů.

Krajům zákon o sociálních službách (§ 95) ukládá povinnost:

- zjišťovat potřeby poskytování sociálních služeb osobám nebo skupinám osob na svém území,
- zajišťovat dostupnost informací o možnostech a způsobech poskytování sociálních služeb na svém území,
- spolupracovat s obcemi, s dalšími kraji a s poskytovateli sociálních služeb při zprostředkování pomoci osobám, popřípadě zprostředkování kontaktu mezi poskytovatelem a osobou,
- zpracovávat střednědobý plán rozvoje sociálních služeb ve spolupráci s obcemi na území kraje, se zástupci poskytovatelů sociálních služeb a se zástupci osob, kterým jsou poskytovány sociální služby a informovat obce na území kraje o výsledcích zjištěných v procesu plánování; při zpracování plánu kraj přihlíží

k informacím obce sděleným podle § 94 písm. e) a k údajům uvedeným v registru podle § 85 odst. 5,

- sledovat a vyhodnocovat plnění plánů rozvoje sociálních služeb za účasti zástupců obcí, zástupců poskytovatelů sociálních služeb a zástupců osob, kterým jsou sociální služby poskytovány,
- informovat ministerstvo o plnění plánů rozvoje sociálních služeb,
- zajišťovat dostupnost poskytování soc. služeb na svém území v souladu se střednědobým plánem rozvoje sociálních služeb.

Z výše uvedeného vyplývá, že obce nemají na rozdíl od krajů podle zákona o sociálních službách povinnost střednědobé neboli komunitní plány zpracovávat. Tato nerovnoměrnost vznikla při schvalování zákona v roce 2006, i když v původním návrhu byla povinnost plánovat i pro obce. Provázanost mezi krajskou a obecní úrovní je nicméně po poslední novelizaci zákona (v srpnu 2009) podpořena díky zakotvení povinnosti spolupráce obcí s kraji a sdělování relevantních informací ze strany obcí. Kromě toho kraj sleduje a vyhodnocuje plnění plánů s výše jmenovanými subjekty, čímž je zajištěn přenos informací a zapojení do procesu plánování sociálních služeb.

V současné době mají všechny kraje zpracované své střednědobé plány rozvoje sociálních služeb. Přestože jsou tyto plány zpracované na různě dlouhá časová období a s různou mírou podrobnosti, lze v nich nalézt některé společné priority, popř. i priority ve vztahu k jednotlivým cílovým skupinám.

Jako obecné priority objevující se ve většině krajských plánů lze identifikovat:³¹

- transformace či deinstitucionalizace či humanizace pobytových služeb pro osoby se zdravotním postižením a seniory,
- podpora kvality sociálních služeb prostřednictvím standardů kvality soc. služeb,

³¹ Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky. *Vybrané statistické údaje o financování sociálních služeb a příspěvku na péči – 2010*. Praha: MPSV ČR. In MPSV.cz [online]. [cit. 2013-02-20]. Dostupné z <http://www.mpsv.cz/files/clanky/9198/Analyza_fin_SS.pdf>

- podpora plánování na úrovni obcí, krajů a posílení spolupráce v území, popř. včetně systémových aktivit,
- posílení informovanosti o sociálních službách mezi obyvateli,
- větší zapojování dobrovolníků do soc. služeb a využívání jejich potenciálu,
- zefektivnění či ztransparentnění systému financování, ekonomická stabilizace sítě poskytovatelů a využití dostupných finančních zdrojů,
- zavedení nebo zdokonalení systému vzdělávání pro zaměstnance v sociálních službách,
- provázanost zdravotní péče a sociálních služeb (příp. i jiných služeb),
- optimalizace sítě sociálních služeb, zlepšení jejich časové a místní dostupnosti, podpora systému schopného efektivně reagovat na změny potřeb,
- jen u některých krajů: převod zřizovatelských kompetencí z krajských organizací na jiné formy organizace.

3.2 Plánování sociálních služeb na národní úrovni

Ministerstvu ukládá zákon o sociálních službách v § 96 povinnost zpracovávat střednědobý národní plán rozvoje sociálních služeb za účasti krajů, zástupců poskytovatelů sociálních služeb a zástupců osob, kterým jsou poskytovány sociální služby. Tímto je završen logický celek tří na sebe navazujících úrovní – obecní, krajské a národní.

Za obecné národní priority můžeme považovat *Základní zásady* uvedené v zákoně o sociálních službách (§2 Základní zásady, odst. 2). Podle něj sociální služby musí zachovávat lidskou důstojnost, vycházet z individuálně určených potřeb osob, působit aktivně, podporovat rozvoj samostatnosti klientů, motivovat klienty k takovým činnostem, které nevedou k dlouhodobému setrvávání nebo prohlubování nepříznivé sociální situace, posilovat sociální začleňování, poskytovat služby v zájmu osob a v náležitě kvalitě a důsledně zajišťovat dodržování lidských práv a základních svobod.

Národní strategie rozvoje sociálních služeb však dosud chybí. Dokument měla připravovat expertní skupina ustanovená v listopadu 2009 ve složení: pracovníci MPSV, představitelé Asociace krajů ČR, Svazu měst a obcí ČR, Národní rady osob se zdravotním postižením, SKOK (Spolek oborové konference nestátních neziskových organizací), Unie

zaměstnavatelských svazů, EURAG (česká sekce Evropské federace seniorů EURAG), Odborového svazu zdravotnictví a sociální péče ČR, Ministerstva financí ČR, Ministerstva zdravotnictví ČR a Senátu Parlamentu ČR. Začátkem roku 2011 byl sestaven materiál s názvem „*Národní plán rozvoje sociálních služeb pro období 2011 – 2016*“³² a předložen k připomínkování. Následně ale byly práce na dokumentu zastaveny.

V současné době není text národního plánu na stránkách MPSV volně ke stažení. Kromě verze, kterou jsme umístili na webový portál města Brna o sociální péči, se mi podařilo dohledat jen další dva zdroje. Jedním z nich jsou webové stránky Unie zaměstnavatelských svazů České republiky www.usz.cz, kde se v sekci „*sociální služby – stalo se*“ můžeme dočíst následující informace ze dne 25. 3. 2011³³: „*Při konkrétním rozboru jednotlivých připomínek se však ukázalo, že vypořádání velké části z nich není možné, protože v mezidobí zpracovalo MPSV návrhy čtyř klíčových zákonů (tzv. sociální reformy I), které předjímají některé skutečnosti, s nimiž návrh národního plánu nepočítal. Po rozsáhlé diskusi se přítomní shodli na tom, že do doby přijetí či nepřijetí sociální reformy I. je další práce na Národním plánu rozvoje sociálních služeb nemožná. Národní plán by totiž měl být provázán s klíčovými zákony v oblasti sociálních služeb. Vzhledem k tomu, že reforma řeší zejména oblast financování sociálních služeb a centralizaci některých agend, není v současné době možné nastavit rozvojové aktivity v národním plánu tak, aby byly v souladu s novými zákony.*“

Jediným oficiálním dokumentem tak zůstávají národní „*Priority rozvoje sociálních služeb pro období 2009 – 2012*“³⁴, které byly podle plánu nelegislativních úkolů vlády (usnesení vlády ČR č. 728/2009) předloženy vládě pro informaci v září roku 2009. Původní platnost do konce roku 2012 byla, zřejmě vzhledem k výše uvedenému, prodloužena na jednání vlády dne 31. 10. 2012 o jeden rok, tj. i na rok 2013.

³² *Národní plán rozvoje sociálních služeb pro období 2011 – 2016*. Ministerstvo práce a sociálních věcí, Praha: MPSV, 2011. In [Komora.cz](http://www.komora.cz) [online]. [cit. 2013-02-21]. Sekce „Pomáháme vašemu podnikání“. Dostupné z < <http://www.komora.cz/pomahame-vasemu-podnikani/pripominkovani-legislativy-2/nove-materialy-k-pripominkam-1/nove-materialy-k-pripominkam/23-11-narodni-plan-rozvoje-socialnich-sluzeb-na-leta-2011-2016-t-18-2-2011.aspx>>

³³ [http://www.usz.cz/?action=vypisKategorie&id=41&f2\[idKategorie\]\[7\]=7&f2\[idKategorie\]\[41\]=41](http://www.usz.cz/?action=vypisKategorie&id=41&f2[idKategorie][7]=7&f2[idKategorie][41]=41) [cit. 2013-02-21].

³⁴ Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky. *Priority rozvoje sociálních služeb pro období 2009 - 2012*. Praha: MPSV ČR. In [MPSV.cz](http://www.mpsv.cz) [online]. [cit. 2013-02-21]. Dostupné z < http://www.mpsv.cz/files/clanky/7759/Priority_rozvoje_soc_sluzeb.pdf>

V tomto spatřuji velký nedostatek systému plánování sociálních služeb v České republice, který narušuje legitimitu procesu na dalších úrovních.

Ministerstvo sice v současné době realizuje **individuální projekt Podpora procesů v sociálních službách**, jehož hlavním cílem je „*podpořit dostupnost sociálních služeb prostřednictvím efektivního a transparentního prostředí řízení, distribuce a monitoringu finančních prostředků z veřejných rozpočtů do sociálních služeb*“³⁵ a zabývá se taktéž procesem plánování dostupnosti a síťování sociálních služeb a především nastavením systému efektivní distribuce finančních prostředků poskytovatelům sociálních služeb. Ovšem informace o průběhu realizace jednotlivých klíčových aktivit, dílčích výstupech, časovém harmonogramu a jeho dodržování jsou pro veřejnost běžně nedostupné. V současné době dostávají základní informace pouze členové tzv. expertních týmů formou čtvrtletních newsletterů. Poslední informace, které jsem obdržela, jsou z dubna až června 2012 a hodnotí realizaci všech 12 aktivit. Níže si dovoluji citovat informace týkající se KPSS:

Aktivita 5 - Plánování dostupnosti sociálních služeb a efektivní distribuce finančních prostředků a jejich zajištění

„Hlavním cílem aktivity je propojit rozhodování o finančních prostředcích na zajištění sociálních služeb na úrovni územních samospráv (rozpočtů) a národní úrovni (státní rozpočet) s procesy plánování dostupnosti těchto služeb. Jedná se o vytvoření systémového, koordinačního a metodického prostředí pro zvládnutí vytváření jak samotných plánů rozvoje sociálních služeb na krajské/obecní úrovni z hlediska jejich skladebnosti, tak i prohloubení vazeb mezi finančním plánováním sociálních služeb na úrovni krajů a MPSV. Součástí této aktivity je dále nastavení systému „síťování“ sociálních služeb na místní úrovni, kterým se rozumí rozhodování o zařazení poskytovatelů sociálních služeb do regionální sítě sociálních služeb. Kromě toho v rámci aktivity 5 probíhají práce na sestavení národního strategického a koncepčního dokumentu, jenž bude rámcově popisovat žádoucí směřování sociálních služeb a klíčová témata v oblasti sociálních služeb, kterým bude nutné věnovat pozornost a řešit je.

³⁵ Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. *Individuální projekt MPSV: Podpora procesů v sociálních službách*. Praha: MPSV ČR. In MPSV.cz [online]. [cit. 2013-02-21]. Dostupné z <<http://www.mpsv.cz/cs/10743>>

Z předpokládaných výstupů aktivity 5 je k dispozici analýza existujících střednědobých plánů rozvoje sociálních služeb krajů (včetně zachycení existujících parametrů systému „síťování“ sociálních služeb), obecný nárys metodiky pro podobu plánování finančních prostředků na zajištění sociálních služeb v rámci vytvářených střednědobých plánů rozvoje sociálních služeb na krajské úrovni a pro „síťování“ sociálních služeb. Výsledný dokument by měl rovněž obsahovat návrh jednotné podoby střednědobých krajských plánů rozvoje sociálních služeb, resp. jejich finančních kapitol.

V nejbližším období bude pokračovat práce na výše zmíněné metodice, zejména co se týče tématu „síťování“ sociálních služeb. Stejně tak budou probíhat setkání pracovní skupiny a ostatní činnosti týkající se přípravy národního strategického dokumentu.“

SHRNUTÍ

Třetí kapitola práce se zaměřuje na působnost při zajišťování sociálních služeb a procesu plánování. Rozlišila jsem úroveň místní a regionální neboli obecní a krajskou a dále plánování na národní úrovni. Pokusila jsem se zhodnotit současný systém tří na sebe navazujících úrovní, které by se měly vzájemně doplňovat, skládat a současně podmiňovat. Na základě dostupných informací jsem popsala nynější situaci chybějící národní úrovně, v čemž spatřuji velký nedostatek systému plánování sociálních služeb v České republice, který narušuje legitimitu procesu na dalších úrovních.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

V praktické části práce se zaměřuji na analýzu kvality procesů komunitního plánování ve vybraných obcích s rozšířenou působností (dále též ORP)³⁶ na území jednotlivých bývalých okresů v Jihomoravském kraji (Blansko, Kyjov, Vyškov, Znojmo a Židlochovice), Statutárním městě Brně³⁷ a na úrovni Jihomoravského kraje.

Soustředím se především na analýzu, rozbor detailů a podrobností s cílem nalezení společných znaků procesu plánování na místní a regionální úrovni. Současně využívám studium relevantních materiálů, především komunitní plány jednotlivých lokalit. Metoda rozhovoru s volným scénářem a předem danými klíčovými tématy je využita se dvěma hlavními cílovými skupinami, tj. koordinátory plánování ve vybraných obcích s rozšířenou působností a koordinátorkou plánování v Jihomoravském kraji. Doplňující informace čerpám od metodiků plánování sociálních služeb a dalších aktivních účastníků procesu.

Při volbě metody analýzy zjištěných dat jsem se nechala inspirovat článkem autorů Mgr. Jan Hloušek a Mgr. et Bc. Zuzana Hloušková s názvem „*Připravenost obcí na přijetí kritérií kvality plánování sociálních služeb*“³⁸ a zvolila metodu zakotvené teorie, která umožňuje, aby se v průběhu průzkumu mohly vynořit významné jevy a skutečnosti, aniž je dopředu předjímáme nebo jakkoli označujeme.

³⁶ Obec je základním územním samosprávným společenstvím občanů; tvoří územní celek, který je vymezen hranicí území obce (§ 1 zákona č. 128/2000 Sb.). Podle rozsahu výkonu státní správy v přenesené působnosti zákon rozlišuje:

- obecní úřad obce s rozšířenou působností
- obec s pověřeným obecním úřadem
- obec se základním rozsahem přenesené působnosti

Obecní úřad obce s rozšířenou působností – obce III. typu (ORP) – vedle přenesené působnosti základního rozsahu (podle § 61 odst. 1 písm. a) zákona č. 128/2000 Sb.) a vedle přenesené působnosti pověřených obecních úřadů (podle § 64 zákona č. 128/2000 Sb.) vykonává další ve svěřeném rozsahu přenesenou působnost ve správním obvodu určeném prováděcím právním předpisem. Věcně je rozšířená působnost vymezena jak v zákoně o obcích, tak v mnoha speciálních zákonech.

(zdroj: <http://portal.uur.cz/spravni-usporadani-cr-organy-uzemniho-planovani/obce.asp>)

³⁷ Statutární město je územně členěné a má své vnitřní poměry ve věcech správy města upraveny statutem, který je vydáván formou obecně závazné vyhlášky obce. Území statutárních měst se může členit na městské obvody nebo městské části s vlastními orgány samosprávy. Statutární město je samostatně spravováno zastupitelstvem města; dalšími orgány statutárního města jsou rada města, primátor, magistrát a zvláštní orgány města. Městský obvod územně členěného statutárního města je spravován zastupitelstvem městského obvodu; dalšími orgány městského obvodu jsou rada městského obvodu, starosta, úřad městského obvodu a zvláštní orgány městského obvodu. Městská část územně členěného statutárního města je spravována zastupitelstvem městské části; dalšími orgány městské části jsou rada městské části, starosta, úřad městské části a zvláštní orgány městské části. Orgány statutárních měst vykonávají přenesenou působnost, která je zákonem svěřena pověřeným obecním úřadům a obecním úřadům obcí s rozšířenou působností.

(zdroj: <http://portal.uur.cz/spravni-usporadani-cr-organy-uzemniho-planovani/obce.asp>)

³⁸ HLOUŠEK, J., HLOUŠKOVÁ, Z. 2009. Připravenost obcí na přijetí kritérií kvality plánování sociálních služeb. *Sociální práce/Sociální práce*. roč. 9, č. 1, s. 59-63. ISSN 1213-6204

Cílem analýzy je zjistit stav naplňování zvolených kritérií kvality a vodítek pro KPSS v praxi, jak je vnímají sami koordinátoři, popsat případné rozdíly v aplikaci metody komunitního plánování na úrovni obce s rozšířenou působností, statutárního města a kraje a vyhodnotit vliv metodické podpory.

Pro realizaci analýzy jsem zkombinovala 5 klíčových oblastí „*kritérií*“ a 5 oblastí „*vodítek*“ významných pro kvalitní a udržitelný proces komunitního plánování a seřadila jsem je podle fází KPSS:

- Poslání – máme stanovené poslání, jemuž všechny účastnice a účastníci procesu rozumí a naplňují je.
- 1.1. Samospráva schválila usnesením vytvoření plánu rozvoje sociálních služeb.
- 3.1. Jsou stanoveny požadavky na kvalifikaci a kompetentnost osob v organizační struktuře procesu
- Harmonogram – plánujeme podle připraveného harmonogramu.
- Zjišťování potřeb – zjišťujeme potřeby občanek a občanů na svém území.
- 5.3. Uživatelé, poskytovatelé i zadavatelé jsou zapojeni do přípravy a zpracování Plánu rozvoje sociálních služeb a veřejnost má možnost připomínkovat priority, opatření a aktivity.
- Komunitní plán a jeho schvalování.
- 8.1. Existují postupy pro monitorování a vyhodnocování klíčových oblastí v procesu plánování sociálních služeb a implementace plánu.
- 8.3. V procesu je využívána externí podpora.
- Spolupráce – spolupracujeme a rozvíjíme se.

4 Plánování sociálních služeb v regionu Jihomoravského kraje

Ve *Střednědobém plánu rozvoje sociálních služeb v Jihomoravském kraji na období 2012 – 2014*³⁹ se uvádí, že Jihomoravský kraj se rozkládá v jihovýchodní části České republiky při hranicích s Rakouskem a Slovenskem a sousedí s dalšími pěti kraji ČR. Svou rozlohou 7 195,4 km zaujímá zhruba 9 % území České republiky, a řadí se tak na 4. místo mezi kraji. Centrem kraje je druhé největší město ČR Brno, které je významným střediskem justice, ekonomickým a správním centrem, městem univerzit a veletržním centrem střední Evropy. Území kraje se dělí na sedm „bývalých“ okresů (Blansko, Brno-město, Brno-venkov, Břeclav, Hodonín, Vyškov a Znojmo), tvoří ho celkem 673 obcí, 21 správních obvodů obcí s rozšířenou působností a 34 obvodů obcí s pověřeným obecním úřadem. K 31. 12. 2009 žilo na území kraje celkem 1 151 708 obyvatel.

Obrázek 3 Administrativní členění Jihomoravského kraje⁴⁰

³⁹ Jihomoravský kraj, Krajský úřad Jihomoravského kraje, Odbor sociálních věcí. 2011. *Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb v Jihomoravském kraji na období 2012 – 2014*. 1. vyd. Brno: OSV KÚ JMK. 76 s.

⁴⁰ Jihomoravský kraj, Krajský úřad Jihomoravského kraje, Odbor sociálních věcí. 2011. *Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb v Jihomoravském kraji na období 2012 – 2014*. 1. vyd. Brno: OSV KÚ JMK. str. 11

V zařízeních existujících na území Jihomoravského kraje je poskytováno celkem 523 sociálních služeb⁴¹ registrovaných podle zákona o sociálních službách. Tyto služby poskytuje 168 poskytovatelů, v největší míře se jedná o nestátní neziskové organizace. Nabídka sociálních služeb je na území kraje rozložena nerovnoměrně. Nejvíce tj. 45 % služeb je poskytováno na území města Brna, následuje okres Hodonín se 14 % a nejméně v okrese Vyškov tj. 6 %.

Proces komunitního plánování sociálních služeb v Jihomoravském kraji byl zahájen již v roce 2004 s cílem zvýšit dostupnost, kvalitu sociálních služeb a rozšířit jejich nabídku tak, aby odpovídaly potřebám a dostupným zdrojům. Prvním dokumentem byl *Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb v Jihomoravském kraji na období 2009 – 2011*, který byl zpracován na základě 21 komunitních plánů ORP, mapování potřebnosti a intenzivní spolupráce 21 ORP a Jihomoravského kraje. Druhý *Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb v Jihomoravském kraji na období 2012 – 2014* zohledňuje aktuální informace o potřebách obyvatel kraje v oblasti sociálních služeb a dostupných zdrojích. Jeho význam spočívá především v propojenosti s financováním sociálních služeb, kdy soulad se střednědobým plánem je zásadním kritériem pro návrh rozdělení dotací ze státního rozpočtu, pro krajské dotace a stejně tak pro podávání žádostí předkládaných v rámci výzev Strukturálních fondů EU. Plán představuje otevřený dokument, který je díky každoročním akčním plánům schopný pružně reagovat na měnící se podmínky v sociální oblasti.

⁴¹ Pokud se k uvedenému údaji započítají i služby s celorepublikovou působností, pro obyvatele Jihomoravského kraje je poskytováno celkem 647 sociálních služeb. Jedná se však o služby registrované a sídlící v jiných krajích ČR, které do území, z něhož přijímají potenciální uživatele, zahrnují i Jihomoravský kraj. Pro analýzu sociálních služeb vycházíme z údajů uvedeného v hlavním textu, ve kterém jsou zahrnuty pouze služby poskytované zařízeními sídlícími na území Jihomoravského kraje. Údaje o přehledu sociálních služeb v Jihomoravském kraji byly získané z Registru poskytovatelů sociálních služeb a jsou platné k 1. 2. 2011. Poskytovatelé, kterým bylo vydáno rozhodnutí o registraci, jsou zveřejněni v Registru poskytovatelů sociálních služeb na Integrovaném portálu Ministerstva práce a sociálních věcí.

Organizační strukturu KPSS představují, mimo volené orgány kraje, Pracovní skupina pro komunitní plán JMK (zástupci z řad zadavatelů, poskytovatelů, organizací uživatelů sociálních služeb a zástupci krajských metodiků), koordinátoři komunitního plánování 21 ORP v Jihomoravském kraji, metodici komunitního plánování a další participující osoby, ať již účastí na pracovních skupinách, nebo prostřednictvím připomínek.

Na podporu procesu KPSS je v současné době realizován navazující individuální projekt *„Podpora plánování rozvoje sociálních služeb v Jihomoravském kraji II.“*. Se všemi 21 obcemi s rozšířenou působností uzavřel Jihomoravský kraj smlouvy o spolupráci na procesu KPSS, vymezující pro obce finanční podporu procesu KPSS a zajištění jejich aktivního zapojení do přípravy a zpracování SPRSS a AP.

Do analýzy kvality procesů komunitního plánování jsem zahrnula 6 obcí s rozšířenou působností na území bývalých okresů a samotný Jihomoravský kraj. Níže uvádím aktualizovaný stručný přehled informací o vybraných ORP, který vychází ze SPRSS JMK pro období 2012 – 2014:

Statutární město Brno	
Správní obvod ORP	1 obec, rozloha 23 020 ha k 31. 12. 2009 celkem 371 399 obyvatel
Zahájení procesu KPSS	2005
Aktuální KP	3. komunitní plán sociálních města Brna pro období let 2013 – 2015 (<i>aktuálně probíhá připomínkový řízení návrhu</i>)
Cílové skupiny	senioři; děti, mládež a rodiny; osoby s duševním onemocněním; osoby s mentálním postižením; osoby se zdravotním postižením; osoby se smyslovým postižením; osoby ohrožené sociálním vyloučením; Romové a cizinci ohrožení soc. vyloučením
Koordinace	Odbor sociální péče MMB Referát komunitního plánování a projektů Malinovského nám. 3, Brno 601 67 www.socialnipece.brno.cz

Blansko	
Správní obvod ORP	43 obcí, rozloha 35 136 ha k 31. 12. 2009 celkem 55 664 obyvatel
Zahájení procesu KPSS	2007
Aktuální KP	3. Komunitní plán sociálních služeb Blansko 2013 – 2016
Cílové skupiny	osoby se zdravotním postižením, senioři, rodina v krizi a mládež, osoby ohrožené sociálním vyloučením
Koordinace	Odbor sociálních věcí MěÚ Blansko Centrum pro podporu komunitního plánování Blansko Nám. Republiky 1, Blansko www.kpss-blansko.cz

Kyjov

Správní obvod ORP	42 obcí, rozloha 47 011 ha k 31. 12. 2009 celkem 56 065 obyvatel
Zahájení procesu KPSS	2007
Aktuální KP	Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb na Kyjovsku do roku 2015
Cílové skupiny	osoby a rodiny rizikové, ohrožené v problémech a krizi; senioři a osoby se zdrav. postižením (tělesným, sluchovým a zrakovým); osoby s duševním onemocněním (zahrnuje i mentální postižení)
Koordinace	Odbor sociálních věcí a zdravotnictví Masarykovo nám. 1, čp. 30, Kyjov www.pomocobcanum.kyjovsko.cz

Vyškov

Správní obvod ORP	42 obcí, rozloha 54 713 ha k 31. 12. 2009 celkem 51 524 obyvatel
Zahájení procesu KPSS	2005
Aktuální KP	Komunitní plán sociálních služeb ve Vyškově 2012 – 2014
Cílové skupiny	senioři a lidé se zdravotním postižením, rodina, děti a mládež, osoby nepřizpůsobené a v přechodné krizi
Koordinace	Odbor sociálních věcí a zdravotnictví Masarykovo nám. 1, čp. 108, Vyškov www.vyskov-mesto.cz

Znojmo

Správní obvod ORP	111 obcí, rozloha 124 224 ha k 31. 12. 2009 celkem 91 349 obyvatel
Zahájení procesu KPSS	2005
Aktuální KP	Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb Znojemska na období 2012 - 2014
Cílové skupiny	senioři, děti, mládež, rodina, osoby se zdravotním postižením, osoby ohrožené soc. vyloučením, osoby v krizi, etnické menšiny
Koordinace	Centrum sociálních služeb Znojmo, p.o. Vančurova 17, Znojmo www.socialnisluzby-znojmsko.cz

Židlochovice

Správní obvod ORP	24 obcí, rozloha 19 417 ha k 31. 12. 2009 celkem 29 608 obyvatel
Zahájení procesu KPSS	2007
Aktuální KP	Komunitní plán rozvoje sociálních služeb ORP Židlochovice na léta 2011 - 2015
Cílové skupiny	senioři a zdravotně postižení dospělí, děti a mládež se zdravotním a tělesným postižením, děti a mládež ohrožení sociálně patologickými jevy
Koordinace	Pečovatelská služba Židlochovice Masarykova čp. 115, Židlochovice www.zidlochovice.cz

5 Analýza kvality procesů komunitního plánování v Jihomoravském kraji

Pro realizaci analýzy jsem zkombinovala 5 klíčových oblastí „*kritérií*“ a 5 oblastí „*vodítek*“ významných pro kvalitní a udržitelný proces komunitního plánování a seřadila jsem je podle fází KPSS:

- Poslání – máme stanovené poslání, jemuž všechny účastnice a účastníci procesu rozumí a naplňují je.
- Samospráva schválila usnesením vytvoření plánu rozvoje sociálních služeb.
- Jsou stanoveny požadavky na kvalifikaci a kompetentnost osob v organizační struktuře procesu.
- Harmonogram – plánujeme podle připraveného harmonogramu.
- Zjišťování potřeb – zjišťujeme potřeby občanek a občanů na svém území.
- Uživatelé, poskytovatelé i zadavatelé jsou zapojeni do přípravy a zpracování komunitního plánu a veřejnost má možnost připomínkovat priority, opatření a aktivity.
- Komunitní plán a jeho schvalování.
- Existují postupy pro monitorování a vyhodnocování klíčových oblastí v procesu plánování sociálních služeb a implementace plánu.
- V procesu je využívána externí podpora.
- Spolupráce – spolupracujeme a rozvíjíme se.

Otázka: „*Máme stanovené poslání, jemuž všechny účastnice a účastníci procesu rozumí a naplňují je?*“

V tomto případě nejde ani tak o vizi ve formě motto umístěného kdesi v úvodu komunitního plánu, ale především o pochopení a porozumění toho:

- a) z jakého důvodu plánujeme a proč právě tímhle způsobem,
- b) jaké oblasti veřejných služeb se v plánování věnujeme a jaké už ne,
- c) v jakém území plánujeme.

ad a) Všechny ORP i JMK započali proces KPSS v rozmezí let 2004 – 2007, z toho 3 v roce 2007. Zavedení nové metody se u 2 ORP (Brno a Znojmo) opíralo o grantové projekty a představuje vnitřní iniciativu obcí, u ostatních ORP sehrál roli iniciátora kraj a souviselo s přípravou zákona o sociálních službách, kdy jedna z navrhovaných verzí počítala s povinností sestavovat plány rozvoje sociálních služeb také na úrovni obcí.

Od roku 2004 byla ze strany kraje zahájena systematická podpora obcím při využití metody komunitního plánování. V první řadě bylo zprostředkováno odborné vzdělávání pro zástupce všech 21 obcí s rozšířenou působností. Od roku 2007 začali působit metodici komunitního plánování s předpokladem, že v každém kraji bude působit alespoň 5 proškolených osob, které podpoří procesy plánování v obcích. V roce 2007 pak Jihomoravský kraj poskytl ORP také finanční dotaci na zajištění procesu komunitního plánování a shromáždění potřebných podkladů. A od roku 2009 realizuje kraj individuální projekty na podporu KPSS na místní i regionální úrovni, v rámci nichž poskytuje obcím finanční podporu a bylo např. vyškoleny dalších 9 metodiků.

Příkladem vnitřní iniciativy je město Brno: záměr zahájit proces KPSS byl připravován pracovníky odboru sociální péče brněnského magistrátu řadu měsíců. Již v roce 2004 byla vyškolená základní triáda (zástupce zadavatele, poskytovatele a uživatele), která se postarala o první impuls k nastartování procesu KPSS. Na jaře roku 2005 bylo vytvořeno místo koordinátorky, která v součinnosti s pracovníky zmíněného odboru připravila grantový projekt *„Zavedení komunitního plánování sociálních služeb a posílení spolupráce nestátních neziskových organizací na území města Brna“*. Projekt byl finančně podpořen a město tak získalo zdroje na zahájení prvních fází procesu KPSS. Realizátorem projektu byl Sociální nadační fond města Brna „Domovy potřebných“ jako nejvhodnější nositel projektu, neboť stojí mimo veškeré struktury poskytovatelů a zároveň byl díky získané finanční podpoře ze zdrojů EU nezávislý i na zadavateli. Díky své nestrannosti a nezávislosti se stal vhodným zprostředkovatelem pro vzájemný dialog mezi všemi účastníky procesu KPSS.

Z dnešního pohledu minimálně pětileté praxe procesu KPSS ve vybraných ORP není motivace pro zahájení příliš důležitá. Podstatnější je průběžná metodická podpora, spolupráce s krajem a systematické zvyšování kvality plánování apod.

ad b) V převážné většině vybraných ORP se zaměřují primárně na sociální služby dle zákona, ale objevují se i témata tzv. přesahová nebo navazující, jako je oblast rodinné politiky, bariér, školství, volného času či zdravotnictví. Tyto oblasti často nebývají v komunitním plánu zpracovány do podoby konkrétních priorit a opatření, ale zůstávají spíše v obecnější podobě. V celku platí, že čím menší území a počet poskytovaných služeb v daném území, tím více prostoru mají účastníci při debatách a sestavování plánu na uchopení těchto navazujících oblastí. Například Jihomoravský kraj a město Brno se v komunitním plánu zaměřují pouze na sociální služby dle zákona. V případě Brna to přímo souvisí s faktem, že koordinace procesu je svěřena odboru sociální péče magistrátu města a mezirezortní spolupráce s dalšími odbory není bohužel funkční. Související oblasti, jako jsou bariéry či prarodinná politika, jsou zmíněny zvláště s odkazem na příslušný odbor magistrátu a jeho činnost.

ad c) Jihomoravský kraj plánuje pro celé své území, jako základní „jednotka“ je při sestavování střednědobého plánu chápána obec s rozšířenou působností – tedy oblast zahrnující všechny obce ve správním obvodu příslušné obce s rozšířenou působností. Pracovní skupina koordinátorů 21 ORP je jednou ze základních součástí organizační struktury krajského plánování.

V kraji pak můžeme sledovat odlišné podmínky s ohledem na plánující území: samotné město Brno, ve kterém je poskytována téměř polovina všech registrovaných služeb; dále ORP v bývalém okresu Brno – venkov s tzv. bílými místy v nabídce služeb, kde velkou roli hraje právě blízkost města Brna a počítá se spornou možností využívání služeb na území města; a třetím extrémem je ORP Znojmo s jednoznačně největším počtem 110 spádových obcí a současně největší rozlohou více než 124 tis. ha.

V současné době ale neplánují všechna ORP pro celou svou spádovou oblast. Příkladem je město Vyškov, které dosud zpracovává plán výhradně pro svoje území. Naopak právě největší ORP Znojmo se v posledních letech snaží aktivně zapojovat spádové obce formou navázání partnerství s 9 mikroregiony Znojemska.

Dále můžeme pozorovat situaci, kdy komunitní plán popisuje služby poskytované na celém správním území, stejně tak využívá výstupy komplexní analýzy potřeb uživatelů (realizována v rámci individuálního projektu JMK), ale do procesu KPSS nejsou vtaženi zástupci obcí II. ani I. typu. Obecně koordinátoři jako jednu z překážek uvádějí např. nízký zájem ze strany představitelů těchto obcí spolupodílet se na plánování a také financování služeb.

Otázka: „Schválila samospráva usnesením vytvoření plánu rozvoje sociálních služeb?“

V Židlochovicích bylo komunitní plánování sociálních služeb připravováno již od roku 2006, kdy ve spolupráci s krajským úřadem Jihomoravského kraje byli proškoleni k jeho zpracování zástupci základní triády. Dne 21. 2. 2007 Zastupitelstvo města Židlochovice schválilo Komunitní plánování sociálních služeb jako opatření Strategického plánu rozvoje města a byl zpracován první *Komunitní plán rozvoje sociálních služeb Židlochovicka na léta 2007 – 2010*. V ORP Blansko byla první fáze procesu KPSS zahájena v měsíci březnu 2007 v souvislosti s přijetím zákona o sociálních službách a navázal na zpracovaný *Strategický plán rozvoje města Blansko*, který byl schválen zastupitelstvem města v září roku 2003 s výhledem do roku 2013. Tento strategický dokument, vedle demografické analýzy a zmapovaných potřeb uživatelů sociálních služeb, nastavil předběžný výhled financování sociálních služeb poskytovaných na území Města Blansko do roku 2013. Tento postup či obdobný můžeme sledovat také u dalších ORP. Další variantou je schválení zastupitelstva projektového záměru na zavedení procesu KPSS a vytvoření prvního komunitního plánu (př. Brno).

Záměr vytvoření plánu je také od roku 2010 zakotven v uzavřených smlouvách o spolupráci mezi Jihomoravským krajem a ORP, jejichž účelem je zefektivnění, rozvoj kvality a dostupnosti sociálních služeb v Jihomoravském kraji prostřednictvím procesu komunitního plánování. Konkrétně se jedná o zajištění KPSS na úrovni obcí s rozšířenou působností prostřednictvím následujících aktivit:

- podpora zpracování komunitních plánů v souladu s Metodikami pro plánování sociálních služeb MPSV,
- vytvoření funkčních organizačních struktur a administrativního zázemí,
- zajištění průběžného vzdělávání účastníků procesu,

- supervize procesu za pomoci vyškolených metodiků komunitního plánování,
- konference, kulaté stoly a semináře pro zástupce poskytovatelů, uživatelů a zadavatelů sociálních služeb i veřejnosti v jednotlivých ORP na území Jihomoravského kraje.

Z odpovědí koordinátorů jasně vyplývá, že velmi důležité je také politické zaštitění procesu plánování a zajištění propojenosti plánování s rozhodováním samosprávy. Ze zastupitelů obce, nejlépe z členů rady, by měl být jmenován garant plánování odpovědný za politickou podporu procesu a naplňování komunitního plánu, případně za zajištění financí a podmínek pro plánování. Ideální variantou je, pokud si oblast sociální péče sám vezme za svou. Pokud tomu tak není, vnímají účastníci plánování více formálně a obecně méně věří v realizaci vytyčených priorit a opatření.

Příkladem úzkého propojení je město Židlochovice, kde členka rady města zastává pozici koordinátorky a současně je vedoucí pečovatelské služby. Pozitivní je i uspořádání volených orgánů Jihomoravského kraje, kde ustanovený radní pro sociální oblast se touto sekcí přímo zabývá. Na druhé straně ve městě Brně je sociální oblast svěřena pozici náměstkyně primátora, která se současně věnuje oblasti kultury, zdravotnictví, sociální péči, památkové péči, projektu zdravého města, školství, mládeži a tělovýchově. Z uvedeného výčtu jasně vyplývá, že proces KPSS je jedním z mnoha a není možné mu věnovat patřičnou pozornost.

Otázka: „*Jsou stanoveny požadavky na kvalifikaci a kompetentnost osob v organizační struktuře procesu?*“

Ve všech zkoumaných ORP i JMK je plánování a jeho koordinace svěřena na odbory sociálních věcí, ve Znojmě se jedná o příspěvkovou organizaci při odboru. V počátcích pak lidé, kterým byl proces KPSS svěřen, neměli dostatečné znalosti a zkušenosti, které si až dodatečně osvojovali formou vzdělávacích programů a metodické podpory.

V Brně, Blansku a Znojmě je přímo vyčleněno oddělení či referát se dvěma až 5 osobami zabývajícími se KPSS. Naproti tomu Jihomoravský kraj ustanovil jedno funkční místo koordinátora a dále využívá externích osob v rámci realizačního týmu individuálního

projektu. Ve Vyškově je pozice koordinátorky součástí úvazku pracovnice sekretariátu odboru.

Požadavky na kvalifikaci v případě výměny klíčových osob se opírají spíše o obecné znalosti sociální péče, sociálních služeb, zkušenosti s poskytováním služby, řízením projektů apod. a to především vzhledem k faktu, že profesionálních koordinátorů plánování sociálních služeb se na trhu práce mnoho nepohybuje. To s sebou přináší úskalí výkyvů v nastavené úrovni plánování, zpomalení či pozastavení daných fází a spolupráce s dalšími aktéry. Řešením může být zmiňovaný vzdělávací program Jihomoravského kraje a systematické využívání metodické podpory, spolupráce s dalšími obcemi apod.

Co se týká dalších klíčových osob KPSS, tj. členové řídicích či koordinačních skupin, účastníci pracovních skupin atd., je ve všech analyzovaných lokalitách zajištěno průběžné vzdělávání a supervize ve spolupráci s krajem a realizovaným individuálním projektem. Stejně tak je nabízeno všem nově vstupujícím do procesu KPSS. O vzdělávání je zájem a kurzy bývají plně naplněny, proto se počítá s jejich zachováním a rozšířením zaměření dle požadavků ze strany koordinátorů i do budoucna.

Otázka: „Plánujeme podle připraveného harmonogramu?“

Předem zpracovaný harmonogram posloupnosti kroků s výhledem na jeden rok, se zvýrazněním, které z nich jsou zásadní a s jasně stanovenými výstupy jednotlivých činností můžeme pozorovat především u těch ORP, kde současně probíhá realizace grantového projektu. Jedná se o Blansko, Brno, Kyjov, Znojmo a Jihomoravský kraj.

Projektové řízení předpokládá realizaci klíčových aktivit dle předem definovaného harmonogramu, které se v jednotlivých projektech víceméně shodují a v podstatě kopírují jednotlivé fáze KPSS. Jedná se o zajištění organizační struktury, tj. pravidelné setkání řídicí skupiny a jednotlivých pracovních skupin; mapování současného stavu sociálních služeb, zjišťování potřeb; zpracování nových komunitních plánů a akčních plánů; monitorování realizace a vyhodnocování. Vše provází informační činnost atd.

Ve Vyškově a Židlochovicích postupují dle schváleného komunitního plánu.

Otázka: „Zjišťujeme potřeby občanek a občanů na svém území?“

Komunitní plánování je představováno lidmi, z nichž každý má vlastní pohled na současnou sociální situaci i další vývoj. Proto je nezbytnou součástí analýza potřeb jednotlivých skupin uživatelů v lokalitě, pro kterou je plán zpracováván. Správně zpracovaný popis aktuální sociální situace je zdrojem konkrétních, nestranných, nových a aktuálních informací o sociální situaci v obci nebo regionu.

Základním cílem zjišťování potřeb je hledání odpovědi na následující otázky: Jací lidé na daném území žijí, co je charakterizuje? Co lidé chtějí, co potřebují, jakou pomoc očekávají? Které služby a kým jsou jim poskytovány a které jim chybí? Důležité je zohlednit zda se ptáme stávajících uživatelů služeb či potencionálních, veřejnosti apod.

Zjišťování potřeb uživatelů služeb bývá obvykle nejslabším článkem KPSS. Důvodem těžkostí je, že techniky zjišťování potřeb uživatelů potřebují dostatečné znalosti z oblasti sociologie a dalších věd. Koordinátor, členové řídicí skupiny či další účastníci však obvykle nejsou zároveň odborníky právě v této oblasti, takže jednak neumějí výzkum kvalitně navrhnout, realizovat a zpracovat, ale v podstatě ani zadat a kontrolovat.

Všechny zkoumané ORP i samotný kraj mají jak pozitivní tak negativní zkušenosti s různými technikami a formami zjišťování potřeb. Počínaje jednoduchými anketami a dotazníky zpracovávanými vlastními silami až po zadání velkých výzkumů (vzhledem k velké finanční náročnosti většinou v rámci grantových projektů).

Poslední zkušeností je rozsáhlá *Analýza potřeb uživatelů sociálních služeb*⁴² realizovaná v rámci individuálního projektu v období prosinec 2009 – prosinec 2010. Základní metodologie výzkumu byla definována z úrovně Jihomoravského kraje, ale velký prostor byl ponechán jednotlivým ORP. Celkem bylo realizováno 21 dílčích výzkumů, kdy pro každé správní území jednotlivých ORP bylo provedeno samostatné šetření. Záměrem bylo provést pro každou ORP dotazování se zástupci krajem definovaných cílových skupin, nicméně koordinátoři a účastníci komunitního plánování v těchto obcích měli možnost významným způsobem ovlivnit strukturu respondentů, volbu metody dotazování, případně doplnění o další cílové skupiny, u nichž je znalost potřeb pro plánování sociálních

⁴² Jihomoravský kraj, Krajský úřad Jihomoravského kraje, Odbor sociálních věcí. 2011. *Analýza potřeb uživatelů v oblasti poskytování sociálních služeb na území Jihomoravského kraje*. 1. vyd. Brno: OSV KÚ JMK. 181 s.

služeb v dané lokalitě podstatná. Každá ORP poté obdržela samostatnou zprávu obsahující specifické výsledky pro daný správní obvod. Celkem bylo ve všech 21 správních obvodech dotazováno 2670 respondentů. Formou dotazníkového šetření bylo osloveno 1584 osob, realizováno 700 tzv. polo-standardizovaných rozhovorů a 44 skupinových diskusí, kterých se zúčastnilo 368 osob. Kromě dílčích výzkumných zpráv byl zpracován také obsáhlý souborný výstup obsahující výsledky analýzy potřeb uživatelů sociálních služeb za celý Jihomoravský kraj, shrnující data za jednotlivé cílové skupiny a s uvedením i významnějších územních odlišností.

Zmíněná analýza ale jistě není jediným vyčerpávajícím zdrojem informací už z toho důvodu, že se zaměřuje přímo na stávající uživatele služeb a přitom si nevšímá veřejnosti či potencionálních uživatelů. Nezastupitelnou roli ve zjišťování potřeb má přímá účast tj. participace uživatelů například v pracovních skupinách, díky které můžeme získat jejich bezprostřední stanoviska a názory, které mohou upozornit na podstatné detaily, které žádné šetření nezachytí. Právě zapojování je předmětem dalšího kritéria kvality.

Otázka: „*Jsou uživatelé, poskytovatelé i zadavatelé zapojeni do přípravy a zpracování Plánu rozvoje sociálních služeb a má veřejnost možnost připomínkovat priority, opatření a aktivity?*“

V klíčové oblasti „*Zapojování*“ je důležitý princip triády neboli plánujeme společně – uživatelé, poskytovatelé a zadavatelé. Kritéria pohlíží na zapojování dosti formálně a hodnotí, zda jsou k dispozici materiály dokládající zapojení uživatelů, poskytovatelů i zadavatelů do přípravy a zpracování plánu a materiály dokládající možnost zapojení veřejnosti při připomínkování priorit, opatření a aktivit. A dále zda jsou údaje z předložených dokumentů potvrzeny v rozhovorech s uživateli, poskytovateli, zadavateli a zástupci veřejnosti.

Jednoznačně nejlépe se ve všech vybraných ORP daří zapojovat poskytovatele služeb a to především k jejich motivaci spolupodílet se na podobě služeb a jejich finančnímu zajištění, které je v převážné většině vázáno na soulad s komunitním plánem. Co se týká zadavatelů je z mého pohledu důležité odlišit zástupce úřadů (většinou pracovníci odboru sociálních věcí apod.) a volené představitele města s rozhodovací pravomocí tj. politickou reprezentaci. Politik představuje pro ostatní účastníky určitou

jistotu, že vstupují a spolupracují na procesu, který daný celek chce, podporuje a bere vážně, a tím bude i jejich práce a výsledný plán brán vážně. V první řadě je tedy důležité mít politickou garanci procesu v daném ORP a dále souhlas obcí ve spádové oblasti. Zapojováním obcí se úspěšně zabývají např. v ORP Znojmo, kde jsou uzavřeny smlouvy o spolupráci s 9 mikroregiony (svazky obcí) a s ostatními obcemi je jednáno na základě usnesení jejich zastupitelstva o schválení spolupráce na procesu KPSS Znojemska. Dvě obce spolupráci neschválily a tři nepředložily usnesení zastupitelstva.

Poměrně náročné je zapojování uživatelů a ze strany koordinátorů vyžaduje neustálou aktivitu a podporu. Je důležité mít na paměti, že bez účasti uživatelů se nejedná o metodu komunitního plánování, ale jinou formu expertní činnosti. Od počátku je třeba dát účastníkům prostor, aby si mohli vzájemně vyjasňovat své postavení, svá očekávání a svoji roli v procesu. Příliš velká očekávání mohou být zdrojem zklamání a rezignace.

V této souvislosti můžeme zmínit také organizační strukturu KPSS, kterou obvykle v jádru představuje řídicí či koordinační skupina a různý počet pracovních skupin zaměřených dle cílových skupin. Pouze v ORP Židlochovice je vzhledem k velikosti lokality, nabídce služeb a počtu uživatelů, ustanovena pouze řídicí skupina se zastoupením všech členů triády. Z odpovědí koordinátorů i informací uveřejněných na webových stránkách vyplývá, že zapojování probíhá ve všech ORP a to napříč celou organizační strukturou. Jako konkrétní příklady uvádím Brno, Blansko a Kyjov.

Statutární město Brno je sice rozděleno do 29 městských částí, ale plánování probíhá automaticky pro celé město, kdy garantem procesu je náměstkyně primátora města a koordinace procesu je svěřena na odbor sociální péče Magistrátu města. Koordinační skupina je složena na principu triády, tj. 3 zástupci zadavatele, 3 zástupci uživatele a 3 zástupci poskytovatelů. Do pracovních skupin jsou zapojeni všichni poskytovatelé sociálních služeb na území města a členy jsou také uživatelé služeb či jejich blízcí a pečující osoby. S ohledem na velikost lokality a šíři služeb i potřeb je zapojování účastníků hodnoceno samotnými koordinátory pozitivně, přesto vidí další možnosti zlepšování. V současné době je zpracován *Návrh 3. komunitního plánu sociálních služeb města Brna pro období 2013 – 2015* a tento je předložen široké veřejnosti k připomínkování.

V Blansku jsou zástupci obcí správního obvodu zapojeni přímo do čtyř pracovních skupin spolu s poskytovateli sociálních služeb (neziskových nebo příspěvkových

organizací), jejich uživateli a zástupci města Blanska. Pracovní skupiny při zpracování návrhů priorit a opatření čerpaly z výsledků analýzy nových sociálních rizik, socio-demografické analýzy, mapování potřeb uživatelů sociálních služeb a z dalších zdrojů. Dále vycházely z rozhovorů s klienty a jejich rodinnými příslušníky a z vlastních zkušeností a statistik. Připomínkování 3. *Komunitního plánu sociálních služeb Blansko 2013 – 2016* probíhalo od 15. 10. do 31. 10. 2012 a vznesené připomínky byly po vyhodnocení částečně zapracovány.

Kyjovsku se podařilo zavázat ke spolupráci všech 42 spádových obcí. Koordinační skupina pověřená Radou Města Kyjov je poradním sborem sociální a zdravotní komise Rady města. Ve třech pracovních skupinách jsou zastoupeni poskytovatelé, zadavatelé i uživatelé a veřejnost. Na podzim 2012 proběhlo připomínkové řízení a na konci října byl návrh KP oficiálně představen veřejnosti na 3. otevřené konferenci komunitního plánování sociálních služeb. Připomínek se sešlo celkem deset, tyto byly následně vyhodnoceny na setkání Koordinační – řídicí skupiny.

„Komunitní plán a jeho schvalování.“

Z pohledu principů komunitního plánování by neměl být velký význam prisuzován výhradně dokumentům či písemnému zpracování plánu nebo koncepce, ale především samotnému procesu, který ke vzniku těchto dokumentů směřuje. Kvalitně probíhající proces komunitního plánování je pro komunitu stejně přínosný jako vlastní plán, který je především dohodou mezi uživateli, zadavateli a poskytovateli o podobě sociálních služeb a současně kompromisem mezi potřebami a zdroji jejich uspokojení.

Ministerská kritéria kvality definují, že plán rozvoje sociálních služeb má být písemně zpracován a obsahovat zejména tyto náležitosti:

- *popis stávajícího stavu a analýzu existujících zdrojů a potřeb v území, včetně ekonomického vyhodnocení,*
- *strategie a postupy zajištění a rozvoje sociálních služeb v území,*
- *způsob financování systému sociálních služeb v území,*
- *sledování a vyhodnocování plnění Plánu a způsob, jakým lze v Plánu provést změny,*

- *povinnosti a odpovědnosti zúčastněných (subjektů, osob, organizací) za realizaci Plánu a jeho dílčích částí.*

Pět ORP a JMK má v nedávné době aktuálně schválený plán zastupitelstvem dané obce, kraje. Ve městě Brně je komunitní plán ve formě návrhu připomínkován veřejností a v následujících měsících bude projednáván volenými orgány.

Všechny plány jsou volně ke stažení na jednotlivých webových stránkách uvedených v přehledu vybraných ORP. Kromě dokumentu Vyškova a Židlochovic se jedná o vcelku rozsáhlé dokumenty s více než 100 stranami, přesto i jejich kratší verze vyhovují nárokům na kvalitně zpracovaný výstup procesu KPSS a jsou adekvátní i velikosti ORP. Všechny komunitní plány prošly připomínkovacím řízením, dále byly projednány a schváleny samosprávou ORP, následuje schvalování obcemi ve správních obvodech.

Například v Kyjově byl po zpracování připomínek *Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb na Kyjovsku do roku 2015* spolu s *Akčním plánem pro rok 2013* předložen Radě města Kyjova a Zastupitelstvu města Kyjova, které tento strategický dokument dne 17. 12. 2012 schválilo. V těchto měsících probíhá schvalování Plánu rozvoje zastupitelstvy všech 42 spádových obcí Kyjovska.

Otázka: „Existují postupy pro monitorování a vyhodnocování klíčových oblastí v procesu plánování sociálních služeb a implementace plánu. Jsou postupy realizovány v praxi a zjištění z nich jsou využívána ke zlepšování kvality procesu?“

Další fází procesu KPSS je realizace vytyčených priorit a opatření dle schváleného plánu a novým úkolem se stává jejich sledování a hodnocení.

Jihomoravský kraj přikročil od roku 2012 k sestavování jednoletých akčních plánů a touto cestou se vydaly o některé z obcí s rozšířenou působností. Akční plán umožňuje zachytit dílčí změny, každoroční aktualizace a přizpůsobení měnícím se podmínkám. Tento způsob zpracování strategie garantuje reálný dokument, v němž se odráží změny ekonomické, legislativní i v poptávce po jednotlivých typech sociálních služeb.

Výchozím podkladem pro zpracování Akčního plánu Jihomoravského kraje jsou informace o naplňování stanovených priorit a opatření získané z obcí s rozšířenou působností v JMK (1x ročně ji zpracovávají koordinátoři 21 ORP a odevzdávají krajskému

koordinátorovi). Prostřednictvím těchto podkladů probíhá vyhodnocení Střednědobého plánu, na jehož základě je zpracován akční plán na následující rok. Akční plány jsou zpracovány ve spolupráci s Pracovní skupinou koordinátorů 21 ORP JMK a Pracovní skupinou pro komunitní plán JMK tak, aby byly v podzimních měsících předchozího roku schváleny v orgánech Jihomoravského kraje a mohly být od začátku nového tj. aktuálního roku realizovány.

Rámec podpory zvyšování kapacit sociálních služeb ze strany kraje vychází především z místních podmínek – území obcí s rozšířenou působností. Proto veškeré záměry poskytovatelů služeb na vznik nové/rozšíření stávající služby je nutné prokonzultovat v rámci místního procesu komunitního plánování ve vztahu k potřebám a prioritám v dané lokalitě. S ohledem na stávající finanční situaci v oblasti sociálních služeb však není možné podporovat neomezený rozvoj služeb, ale je nutné vycházet z deklarovaných finančních zdrojů, národní i krajské strategie a vzájemně spolupracovat při vytváření dostupné sítě sociálních služeb v kraji, která bude reagovat na potřeby vycházející z jednotlivých území. Podpora rozvoje sociálních služeb ze strany Jihomoravského kraje, v závislosti na dostupných finančních prostředcích, se týká všech cílových skupin, především tam, kde daná sociální služba neexistuje a zároveň neexistuje žádná jiná alternativa poskytnuté podpory, jež by byla obyvatelům dané lokality místně dostupná. Podporován je, v souladu s prioritami Střednědobého plánu, především rozvoj terénních a ambulantních služeb, dále návazných služeb v procesu transformace (chráněné bydlení, podpora samostatného bydlení, sociální rehabilitace, sociálně terapeutické dílny, osobní asistence).

Pro začlenění rozvojového záměru do Akčního plánu pro rok 2013 a následné financování z dotačních titulů byla nově zařazena nezbytná deklarace potřebnosti a podpory plánovaného záměru právě ze strany obce s rozšířenou působností, a to:

- uvedením v komunitním plánu pro dané území (příp. usnesením orgánů obce tam, kde dosud aktuálně zpracovaný komunitní plán není)
- u nových sociálních služeb, které plánují od 1. 1. 2013 vstoupit do systému financování, byla požadována deklarace spoluúčasti obce/obcí na pokrytí provozních nákladů ve výši 10 – 20 % v závislosti na daném typu sociální služby, formě poskytování a potřebnosti služby identifikované v rámci území Jihomoravského

kraje.⁴³ Procento spolufinancování nových sociálních služeb je nastaveno jako mechanismus prověřující potřebnost nových sociálních služeb, jež chtějí vstoupit do systému financování. Tyto služby budou mít jednak veřejného zadavatele, tj. obec, který potřebnost nejen deklaruje, ale zároveň službu finančně podporuje.

Služba, jejíž potřebnost nebyla identifikována obcemi či krajem a v případě nové služby nebyl deklarován finanční závazek, byla v získávání finančních prostředků z veřejných zdrojů znevýhodněna, neboť nebyla zařazena do akčního plánu. Tato strategie koresponduje se záměrem Ministerstva práce a sociálních věcí, kdy podmínka spoluúčasti obce na financování služeb je jedním z kritérií ovlivňující výši finančních prostředků v rámci dotačního řízení.

Ve Vyškově se monitoring plnění schválených priorit sociálních služeb provádí jedenkrát ročně, formou podrobné hodnotící zprávy sestavené z předložených podkladů jednotlivých poskytovatelů při vyúčtování poskytnutých dotací městem Vyškov a z doplňujících informací od poskytovatelů jednotlivých služeb, kteří zabezpečují naplňování priorit. Tato zpráva je předkládána sociální komisi a Radě města Vyškova. V případě, že u některých opatření nedojde k realizaci, resp. splnění, popíše se důvody neplnění a stanoví se další postupy.

V Blansku by hodnocení komunitního plánu mělo probíhat v rámci stávající řídicí skupiny jednou ročně. Jejím svolavatelem bude MěÚ Blansko, Odbor sociálních věcí – Centrum pro podporu komunitního plánování. Zde bude projednána monitorovací zpráva a odsouhlaseny jednotlivé realizované projekty z hlediska jejich kvality, efektivity a naplnění cílů komunitního plánu. Hlavním cílem těchto jednání bude průběžná příprava kvalitních podkladů pro aktualizaci komunitního plánu – tvorbu jednoletých akčních plánů. Akční plán Blanenska 2013 reaguje na aktuální poptávku po sociálních službách a svým obsahem konkretizuje záměry uvedené ve schváleném komunitním plánu. Aktualizuje ho jak pohledu ekonomického (v návaznosti na potřebnost jednotlivých služeb) tak z pohledu odborné náročnosti služeb.

⁴³ Pobytové služby (mimo chráněné bydlení) a odborné sociální poradenství – minimální spoluúčast ze strany obcí - 20 % z provozních nákladů.

Ambulantní služby - minimální spoluúčast ze strany obcí - 15 % z provozních nákladů.

Terénní služby by chráněná bydlení - minimální spoluúčast ze strany obcí - 10 % z provozních nákladů.

Znojenské hodnocení schváleného dokumentu bude probíhat ve tříletém období (2012, 2013, 2014). Plán bude doplňován tvorbou jednoletých akčních plánů, na roky 2013 a 2014, které umožní dílčí změny. Každoroční aktualizace umožní přizpůsobovat se aktuálně zjištěným podmínkám.

Formu jednoletých akčních plánů nezvolilo jen město Židlochovice a pokračuje v zavedeném systému vyhodnocování formou setkání pracovních skupin 1x za pololetí, jejichž součástí bude průběžné vyhodnocování realizace aktivit a přijetí opatření. Ke konci kalendářního roku bude vypracována závěrečná zpráva a předložena samosprávě.

Otázka: „Je v procesu využívána externí podpora?“

Ke zvyšování kvality procesu by měla být využívána podpora třetích stran, čímž se rozumí například konzultace, supervize, metodické vedení, hodnocení podle kritérií kvality.

Snahou Jihomoravského kraje je podpora procesů plánování sociálních služeb v obcích s rozšířenou působností v Jihomoravském kraji, včetně podpory partnerství na místní i regionální úrovni. Mezi nejvýznamnější formy podpory v rámci individuálního projektu lze zahrnout rozšíření dostupné metodické podpory. V rámci individuálního projektu proběhla dlouhodobá teoretická a praktická příprava dalších odborníků-metodiků komunitního plánování, kteří jednotlivé obce podporují a provázejí procesem komunitního plánování. Spolupráce s metodiky jednak zvyšuje kvalitu KPSS v obcích, ale navíc umožňuje jednotný metodický přístup k procesu plánování sociálních služeb v rámci celého kraje. Kraj dále zajišťuje nabídku systematického vzdělávání realizací vzdělávacích aktivit a supervizí s cílem zvýšit úroveň znalosti procesu a jeho dílčích kroků. Především koordinátoři procesů KPSS z jednotlivých obcí měli možnost průběžně rozšiřovat své kompetence a dovednosti potřebné pro náročnou organizační činnost. Souběžně je posilována informovanost a rozvoj kompetencí také přímých účastníků komunitního plánování z řad poskytovatelů, zadavatelů i uživatelů sociálních služeb. V rámci již zmiňovaných uzavřených smluv o spolupráci je také určena podmínka čerpání metodické podpory v rozsahu alespoň 10 hodin ročně, kterou všechny obce plní.

Například v Blansku je supervizorem celého procesu PhDr. Kateřina Kubalčíková, PhD., která je zároveň krajským metodikem pro oblast komunitního plánování sociálních služeb s certifikátem MPSV. Metodická podpora řízení procesu plánování a vyhodnocování efektivity realizace jednotlivých cílů a opatření, odborné vedení koordinátora a odborného asistenta je zajištěno partnerem grantového projektu s názvem „*Komunitní plánování sociálních služeb města Blansko*“, odbornými pracovníky společnosti ACCENDO – Centrum pro vědu a výzkum, o.p.s.

Stejně tak ve Znojmě, Brně i Kyjově je v rámci realizace grantových projektů zajištěna supervize a metodická podpora KPSS ve větším rozsahu než ukládá uzavřená smlouva mezi krajem a obcemi.

Otázka: „*Spolupracujeme a rozvíjíme se?*“

Podstatou spolupráce je vzájemné obohacování o zkušenosti, předávání know-how, oboustranná výměna informací, sdílení, posílení motivace, případně podpora když se nedaří.

Na úrovni Jihomoravského kraje můžeme zmínit pravidelná setkávání ustanovené pracovní skupiny koordinátorů všech 21 ORP, která měla v prvním individuálním projektu podobu vzdělávání a supervizí s cílem nastavení funkční základny a v rámci navazujícího projektu jsou tato setkávání rozvinuta k síťování, které je vzájemnou spoluprací podmíněno. Činnost pracovní skupiny koordinátorů je také úzce provázána se všemi dalšími klíčovými aktivitami individuálního projektu jako jsou například veletrhy sociálních služeb a jejich plánování v Jihomoravském kraji pořádané v rámci pravidelné akce REHAPROTEX na BVV v Brně nebo přímo realizace zakázky s názvem *Analýza sítě sociálních služeb a plánování finančních prostředků na území Jihomoravského kraje*.

V Brně je jednou z inovativních aktivit sestavení tří nových pracovních skupin, jejichž činnost je zaměřena na naplňování systémových priorit 2. komunitního plánu: PS Chráněné bydlení s doprovodnou službou, PS Zaměstnávání osob se zdravotním postižením a PS Propojování sociální a zdravotní péče. Jak už vyplývá z názvů skupin, nejedná se přímo o sociální služby, nýbrž o problematiku, která s nimi úzce souvisí a která se objevuje ve většině cílových skupin. Výstupem činnosti každé nové PS bude vytvoření

doporučujícího dokumentu podloženého výsledky expertních studií, který bude určen pro orgány města a další instituce, jež se danou problematikou zabývají. Podpůrnou aktivitou je vypracování expertních studií Fakultou sociálních studií Masarykovy univerzity zabývající se danou problematikou, které podpoří vytvářené dokumenty řadou teoretických i empirických zjištění.

Podobných příkladů je možné najít hned několik a to ve všech vybraných ORP.

5.1 Shrnutí výsledků a doporučení

Z dosavadní praxe je možné říci, že komunitní plánování představuje metodu, která je v mnohém přínosná a obohacující, na druhé straně je uplatnění v praxi je poměrně náročné a představuje velké nároky na organizátory a to například ve vytváření vhodných podmínek pro participaci uživatelů s různými typy handicapů (ať už zjevné, skryté, fyzické, psychické nebo sociální) a veřejnosti. Každá lokalita přitom představuje neopakovatelný prostor, ve kterém je třeba hledat vlastní cesty a prostředky k tomu, aby byly naplněny principy komunitního plánování.

Ve všech vybraných ORP i Jihomoravském kraji byl proces komunitního plánování začleněn do struktury samosprávy, v šesti případech se jedná přímo o odbory sociálních věcí, v jednom případě o příspěvkovou organizaci v působnosti odboru sociálních věcí. Pouze ve dvou případech není ustanovena zvláštní pozice (funkční místo) koordinátora, jedná se o Vyškov a Židlochovice. Pro smysluplnost a naplňování komunitního plánování je důležitá stabilní politická angažovanost, podpora procesu a jeho provázání s rozhodováním samosprávy. Především se jedná o respektování plánu při sestavování rozpočtu a provázání plánu s financováním sociálních služeb. Nezbytnou podmínkou je zapojení uživatelů, bez nichž se nejedná o komunitní plánování. Důležitá je také přímá komunikace mezi aktéry procesu, a to jak horizontální tak vertikální, dále vyjasnění jednotlivých rolí a především očekávání spojených s výstupy plánování. Splnění těchto podmínek výrazně zvyšuje důvěru účastníků v reálnou možnost ovlivňovat a podílet se na podobě sociálních služeb, případně širších problémů v lokalitě, s cílem najít vyváženost mezi tím, co lidé potřebují a možnostmi tyto potřeby naplnit.

Z provedené analýzy vyplývá, že zvolená kritéria kvality a vodítka pro KPSS v praxi jsou ve vybraných obcích s rozšířenou působností, statutárním městě a Jihomoravském kraji úspěšně naplňována. Ať už jsem vycházela z rozhovorů s koordinátory, účastníky procesů či metodiky i vlastní praxe získala jsem převážně pozitivní pohledy a názory na probíhající procesy komunitního plánování sociálních služeb. Přesto je možné stále identifikovat slabší místa napříč všemi fázemi procesu, mezi nimi je možné jmenovat tyto:

- nejistá či nestabilní politická podpora související s čtyřletým volebním cyklem vč. spolupráce spádových obcí a nezájem o sociální témata
- místní KPSS nedokáže řešit problémy pociťované v území s ohledem na příliš velkou finanční náročnost, specifické cílové skupiny, chybějící kompetence zabývat se širší oblastí tj. zdravotnictví, školství
- příliš velká očekávání nebo naopak skepse ze strany uživatelů
- chybějící důsledná provázanost plánování a financování na úrovni obce, krajské i národní
- rozhodování o službách by mělo být především o kvalitě a dostupnosti, která se ovšem čísla špatně vyjadřují
- stanovení hranice dalšího rozvoje (žádný z plánů se nezabývá omezování či rušením služeb) a hranice výdajů

Jako velmi pozitivní hodnotím snahu Jihomoravského kraje podporovat komunitní plánování sociálních služeb na úrovni všech 21 obcí s rozšířenou působností a uchopit rámec rozvoje a zvyšování kapacit sociálních služeb. Cílem je provázat rozhodování o finančních prostředcích na zajištění sociálních služeb na místní a regionální úrovni s procesy plánování dostupnosti těchto služeb. Veškeré záměry je tedy nutné konzultovat primárně v rámci místního KPSS ve vztahu k potřebám a prioritám v dané lokalitě, deklarovat spoluúčasť obce či obcí na pokrytí provozních nákladů ve výši 10 – 20 % v závislosti na daném typu sociální služby, a v souladu s prioritami Střednědobého plánu

vytvářet a financovat dostupnou síť sociálních služeb v kraji, která bude reagovat na potřeby vycházející z jednotlivých území.

Součástí je i nastavení „metodiky síťování“ sociálních služeb na místní úrovni (resp. rozhodování o zařazení poskytovatelů sociálních služeb do regionální sítě sociálních služeb), vyhodnocení možných variant přístupu k síťování sociálních služeb v území s ohledem na ekonomické aspekty, existující kapacity sociálních služeb a jejich využití, potřeby osob a specifika jednotlivých lokalit. Do této činnosti jsou aktivně zapojeni všechny dotčené subjekty procesu komunitního plánování sociálních služeb a je ustanovena Expertní skupina složená ze zástupců MPSV ČR, politické reprezentace Jihomoravského kraje, pracovníků odboru sociálních věcí krajského úřadu i magistrátu města Brna, metodiků plánování sociálních služeb a dalších expertů.

Výše uvedené aktivity jsou realizovány v rámci individuálního projektu „Podpora plánování rozvoje sociálních služeb v Jihomoravském kraji II.“, registrační číslo CZ.1.04/3.1.00/05.00052, který bude uzavřen v říjnu letošního roku. V době zpracování této diplomové práce tak bohužel ještě nejsou k dispozici ucelenější výstupy. Přesto je již v těchto týdnech zpracováván další navazující projekt, který prohloubí a rozšíří činnosti v oblasti podpory KPSS na místní a lokální úrovni s důrazem na metodickou podporu.

Závěr

Cílem diplomové práce bylo podat ucelený vhled do procesu komunitního plánování sociálních služeb. Popsat stručně jednotlivé etapy procesu KPSS na úrovni Jihomoravského kraje a na úrovni vybraných obcí s rozšířenou působností. Zjistit stav naplňování zvolených kritérií kvality a vodítek pro KPSS v praxi, jak je vnímají sami koordinátoři a další účastníci procesu, popsat případné rozdíly v aplikaci metody komunitního plánování na úrovni obce s rozšířenou působností, statutárního města a kraje a vyhodnotit vliv metodické podpory.

Těchto cílů bylo v práci dosaženo. Rozhodující možnost využití diplomové práce pak spatřuji v pochopení významu komunitního plánování sociálních služeb a jeho poslání týkající se zajišťování dostupnosti sociálních služeb na úrovni obcí a krajů tak, aby odpovídaly místním specifikům i potřebám jednotlivých občanů.

Kvalita výstupů komunitního plánování je přímo úměrná kvalitě jeho průběhu. Zapojení veřejnosti do průběhu plánovacího procesu jí přináší hlubší a ucelenější pohled na oblast sociálních služeb a postup při jejich plánování i rozhodování se stává průhlednějším. K nejobtížnějším částem plánování patří vybalancování potřeb uživatelů, které jsou v podstatě neomezené, a finančních zdrojů k jejich naplnění, které jsou velmi omezené. Jasně pozadí vzniku konkrétních návrhů, opatření a realizovaných aktivit přispívá k tomu, že jsou změny lépe přijímány a veřejnost má větší zájem se na nich podílet. Cílem komunitního plánování je pak naplnění priorit a opatření stanovených v komunitním plánu, které úzce souvisí s provázáním plánování a financováním sociálních služeb.

Propojení místní a regionální úrovně spolu s metodickou podporou procesu plánování může pozitivně ovlivnit zapojení účastníků, jejich motivaci, spokojenost s procesem plánování a vazbu na místo, nehledě na to, že může podpořit chuť aktivně a naplno se zapojit do procesu plánování a převzít spoluzodpovědnost za plnění jeho cílů.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Zákony a vyhlášky

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. In Mpsv.cz [online] Dostupné z <http://www.mpsv.cz/files/clanky/7372/108_2006_Sb.pdf>

Zákon č. 206/2009 Sb., kterým se mění zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony. In Mpsv.cz [online] Dostupné z <http://www.mpsv.cz/files/clanky/7373/206_2009_Sb.pdf>

Zákon č. 109/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o sociálních službách. In Mpsv.cz [online] Dostupné z <http://www.mpsv.cz/files/clanky/7335/109_2006_Sb.pdf>

Vyhláška č. 239/2009 Sb., kterou se mění vyhláška č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů. In Mpsv.cz [online] Dostupné z <http://www.mpsv.cz/files/clanky/7553/239_2009_Sb.pdf>

Vyhláška č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách. In Mpsv.cz [online] Dostupné z <http://www.mpsv.cz/files/clanky/7336/505_2006_aktual.pdf>

Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení). In Portal.gov.cz [online] Dostupné z <<http://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?idBiblio=49296&fulltext=&nr=128~2F2000&part=&name=&rpp=15#local-content>>

Zákon č. 129/2000 Sb., o krajích (krajské zřízení). In Portal.gov.cz [online] Dostupné z <<http://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?idBiblio=49297&fulltext=&nr=129~2F2000&part=&name=&rpp=15#local-content>>

Zákon č. 250/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech územních rozpočtů. In Portal.gov.cz [online] Dostupné z <<http://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?idBiblio=49567&fulltext=&nr=250~2F2000&part=&name=&rpp=15#local-content>>

Usnesení vlády České republiky č. 164 ke Strategii podpory dostupnosti a kvality veřejných služeb. In Mvcr.cz [online] Dostupné z <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/odbor/moderniz/koncepce/v_sluzby/us_824.html>

Všechny výše uvedené předpisy lze najít online na Portálu veřejné správy České republiky <http://portal.gov.cz> [online] Dostupné z <http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/701/_s.155/699/place>

Odborné publikace, akademické statě

BARGEL, M., MÜHLPACHR a kol. 2010. *Inkluze versus exkluze – dilema sociální patologie*. 1. vyd. Brno: Institut mezioborových studií. 184 s. ISBN 978-80-87182-12-3.

BERMAN, E., BURSÍKOVÁ, I. JEŘÁBEK, H. MIČKA, P. SLEZÁKOVÁ, V. VOSTER, M. 2002. *Sedm kroků k zapojení veřejnosti*, Agora Central Europe, 95s.

BRUEGGEMANN, W. G. 2002. *The Practice of Macro Social Work*. Belmont: Thomson Learning.

ECHAUDEMAISON C. D. a kol. 1995. *Slovník ekonomie a sociálních věd*, 1. vyd. Praha E.W.A. Edition. 419 s. ISBN 80-85764-13-X

GALKO, M. 2006. *Komunitní plánování sociálních služeb (bakalářská práce)*. Brno: Masarykova univerzita ekonomicko-správní fakulta. 52 s. Vedoucí bakalářské práce Mgr. Simona Škarabelová, PhD.

HLOUŠEK, J., HLOUŠKOVÁ, Z. 2009. Připravenost obcí na přijetí kritérií kvality plánování sociálních služeb. *Sociální práce/Sociální práca*, roč. 9, č. 1, s. 59-63. ISSN 1213-6204

CHALOUPKOVÁ, L. CH. 2000. *Moje obec, moje město – věc veřejná*, Nadace Via, Jihlava.

Jihomoravský kraj, Krajský úřad Jihomoravského kraje, Odbor sociálních věcí. 2011. *Analýza potřeb uživatelů v oblasti poskytování sociálních služeb na území Jihomoravského kraje*. 1. vyd. Brno: OSV KÚ JMK. 181 s.

Jihomoravský kraj, Krajský úřad Jihomoravského kraje, Odbor sociálních věcí. 2011. *Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb v Jihomoravském kraji na období 2012 – 2014*. 1. vyd. Brno: OSV KÚ JMK. 76 s.

Jihomoravský kraj, Krajský úřad Jihomoravského kraje, Odbor sociálních věcí. 2011. *Akční plán sociálních služeb v Jihomoravském kraji pro rok 2012: Prováděcí materiál ke Střednědobému plánu rozvoje sociálních služeb v Jihomoravském kraji na období 2012 – 2014*. 1 vyd. Brno: OSV KÚ JMK. 59 s.

Kol. autorů Komunitní plánování o.p.s.. 2009. *Nové zjišťování potřeb*. 1. vyd. Komunitní plánování o.p.s.. 12 s.

Kol. autorů Ministerstva práce a sociálních věcí ČR. 2005. *Národní akční plán sociálního začleňování 2004 – 2006*. Praha MPSV. ISBN 80-86878-15-5

Kol. autorů Ministerstva práce a sociálních věcí ČR. 2011. *Národní plán rozvoje sociálních služeb pro období 2011 – 2016*. Praha: MPSV.

Kol. autorů Ministerstva práce a sociálních věcí ČR. 2004. *Průvodce procesem komunitního plánování sociálních služeb*. Praha MPSV. ISBN 80-86878-03-1

KOPECKÁ, 2003. J. *Lidé, obec a sociální služby: příručka občana jako spoluvůrce systému sociálních služeb*, Hradec Králové: Občanské poradenské středisko. ISBN 80-902749-9-4

KREBS, V. a kol. 2002. *Sociální politika*, 2. vyd. Praha, 376 s. ISBN 80-86395-33-2

KUBALČÍKOVÁ, K. 2010. Komunitní plánování jako prostor pro účast uživatelů na rozhodování: realita nebo iluze? O respektování principů jedné z metod sociální práce v praxi. *Sociální práce/Sociální práca*, roč. 10, č. 3, s. 110-121. ISSN 1213-6204

KUBALČÍKOVÁ, K. 2009. Role klienta při vytváření specifické zakázky sociální práce na místní úrovni. *Sociální práce/Sociální práca*, roč. 9, č. 3, s. 93-102. ISSN 1213-6204

KUBALČÍKOVÁ, K. 2009. Role uživatele a zjišťování potřeb v procesu komunitního plánování sociálních služeb. *Sociální práce/Sociální práca*, roč. 9, č. 1, s. 85-96. ISSN 1213-6204

MATEROVÁ, J. 2004. *Komunitní plánování sociálních služeb – metodika*, Agora Central Europe – společnost pro demokracii a kulturu, Praha. 36s.

MATOUŠEK, O. a kol. 2008. *Metody a řízení sociální práce*. 2. vyd. Praha: Portál. 384 s. ISBN 978-80-7367-502-8.

MUSIL, L. 2003. *Standardy kvality a kultura sociálních služeb*, Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí. ISBN 80-239-3093-1.

PRŮŠA, L. 2008. *Sociální služby – srovnání ČR a EU*, Praha: Centrum sociálních služeb.

ROSECKÝ, D. ORINIAKOVÁ, P. 2003. *Komunitní plánování sociálních služeb*, CpKP ČR. 40s.

SKŘIČKOVÁ, Z. a kol. autorů. 2007. *Metodiky pro plánování sociálních služeb*, Vytvořeno v rámci veřejné zakázky MPSV ČR Zajištění místní a typové dostupnosti sociálních služeb, Komunitní plánování o.p.s. ISBN 978-80-86902-44-9

Statutární město Brno, Magistrát města Brna, Odbor sociální péče. 2012. *Zpráva o sociální péči ve městě Brně za rok 2011* Brno: OSP MMB. 53 s.

Statutární město Brno, Magistrát města Brna, Odbor sociální péče. GALKO, M., JANÍK, R. a kol. 2009. 2. *Komunitní plán sociálních služeb města Brna pro období 2010 – 2013*. 1. vyd. Brno: OSP MMB. 297 s.

ŠVEŘEPA, M. a kol. 2007. *Vodítka pro komunitní plánování sociálních služeb: jako nástroj sebehodnocení procesu komunitního plánování*. 1. vyd. Občanské poradenské středisko, o.p.s., Hradec Králové. 26 s. ISBN 80-86701-04-2

VASKOVÁ, V., ŽEŽULA, O. 2002. *Komunitní plánování – věc veřejná: jak zjistit co lidé opravdu chtějí? Jak zlepšit život v obci?*, Ministerstvo práce a sociálních věcí, Praha MPSV. ISBN 80-86552-30-6.

Zdroje z internetu

Evropská sociální charta. Ministerstvo práce a sociálních věcí, Praha: MPSV, 2011. In Mpsv.cz [online]. Dostupné z <<http://www.mpsv.cz/cs/1132>>

Národní plán rozvoje sociálních služeb pro období 2011 – 2016. Ministerstvo práce a sociálních věcí, Praha: MPSV, 2011. In Komora.cz [online]. Sekce „Pomáháme vašemu podnikání“. Dostupné z <<http://www.komora.cz/pomahame-vasemu-podnikani/pripominkovani-legislativy-2/nove-materialy-k-pripominkam-1/nove-materialy-k-pripominkam/23-11-narodni-plan-rozvoje-socialnich-sluzeb-na-leta-2011-2016-t-18-2-2011.aspx>>

Komise evropských společenství, *Sdělení Komise: Provádění lisabonského programu Společenství, Sociální služby obecného zájmu v Evropské unii* {SEK(2006) 516} In <http://eur-lex.europa.eu> [online]. Dostupné z <<http://eur-lex.europa.eu>>

Královéhradecký kraj. *Nové zjišťování potřeb*. Sekce „Krajský úřad - Sociální oblast“. In Kr-kralovehradecky.cz [online]. Dostupné z <<http://www.kr-kralovehradecky.cz/assets/krajsky-urad/socialni-oblast/socialni-sluzby/NoveZjistovaniPotreb.pdf>>

Královéhradecký kraj. *Vodítka pro komunitní plánování sociálních služeb: jako nástroj sebehodnocení procesu komunitního plánování*. Sekce „Krajský úřad - Sociální oblast“. In Kr-kralovehradecky.cz [online]. Dostupné z <http://www.kr-kralovehradecky.cz/assets/Voditka_KPSS_tiskova_verze.pdf>

Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. *Bílá kniha v sociálních službách*. Praha: MPSV ČR, 2003. In MPSV.cz [online]. Dostupné z <http://www.mpsv.cz/files/clanky/736/bila_kniha.pdf>

Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. *Individuální projekt MPSV: Podpora procesů v sociálních službách*. Praha: MPSV ČR. In MPSV.cz [online]. Dostupné z <<http://www.mpsv.cz/cs/9749>>

Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. *Komunitní plánování – věc veřejná (přůvodce)*. Praha: MPSV ČR. In MPSV.cz [online]. Dostupné z <<http://www.mpsv.cz/cs/847>>

Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. *Kritéria kvality plánování sociálních služeb*. Praha: MPSV ČR. In MPSV.cz [online]. Dostupné z <<http://www.mpsv.cz/files/clanky/6681/kriteriia.pdf>>

Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. *Metodiky „Deset kroků procesem komunitního plánování“*. Praha: MPSV ČR. In MPSV.cz [online]. Dostupné z <<http://www.mpsv.cz/cs/6810>>

Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. *Priority rozvoje sociálních služeb pro období 2009 - 2012*. Praha: MPSV ČR. In MPSV.cz [online]. Dostupné z <http://www.mpsv.cz/files/clanky/7759/Priority_rozvoje_soc_sluzeb.pdf>

Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. *Průvodce procesem komunitního plánování sociálních služeb*. Praha: MPSV ČR. In MPSV.cz [online]. Dostupné z <<http://www.mpsv.cz/cs/849>>

Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. *Registr poskytovatelů sociálních služeb* Praha: MPSV ČR. In MPSV.cz [online]. Dostupné z <<http://iregistr.mpsv.cz/>>

Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. *Sociální služby*. Praha: MPSV ČR. In MPSV.cz [online]. Dostupné z <<http://www.mpsv.cz/cs/9>>

Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. *Standardy kvality sociálních služeb*. Praha: MPSV ČR. In MPSV.cz [online]. Dostupné z <<http://www.mpsv.cz/cs/5963>>

Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. *Standardy kvality sociálních služeb: Příručka pro uživatele*. Praha: MPSV ČR. In MPSV.cz [online]. Dostupné z <http://www.mpsv.cz/files/clanky/5965/skss_final_web.pdf>

Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. *Standardy kvality sociálních služeb: Výkladový sborník pro poskytovatele*. Praha: MPSV ČR. In MPSV.cz [online]. Dostupné z <http://www.mpsv.cz/files/clanky/5966/4_vykladovy_sbornik.pdf>

Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. *Vybrané statistické údaje o financování sociálních služeb a příspěvku na péči – 2010*. Praha: MPSV ČR. In MPSV.cz [online]. Dostupné z <http://www.mpsv.cz/files/clanky/9198/Analyza_fin_SS.pdf>

Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. *Vzdělávací program pro plánování sociálních služeb*. Praha: MPSV ČR. In MPSV.cz [online]. Dostupné z <http://www.mpsv.cz/files/clanky/8026/Vzdelavaci_program.pdf>

Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. *Základní informace o komunitním plánování sociálních služeb*. Praha: MPSV ČR. In MPSV.cz [online]. Dostupné z <<http://www.mpsv.cz/cs/858>>

Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. *Zavádění standardů kvality sociálních služeb do praxe: Průvodce poskytovatele*. Praha: MPSV ČR. In MPSV.cz [online]. Dostupné z <<http://www.mpsv.cz/files/clanky/5964/pruvodce.pdf>>

PRŮŠA, L.: *Je nový systém financování sociálních služeb pro staré občany efektivní?* Národohospodářský obzor, ročník IX. číslo 3/2009, s. 141-156. ISSN 1213-2446. In nho.econ.muni.cz [online]. Dostupné z <<http://nho.econ.muni.cz/node/140>>

Statutární město Brno, Magistrát města Brna, Odbor sociální péče. *Portál sociální péče ve městě Brně*. Sekce „Komunitní plánování sociálních služeb“. In [Socialnipece.brno.cz](http://socialnipece.brno.cz) [online]. Dostupné z <<http://socialnipece.brno.cz/texty/2/komunitni-planovani-socialnich-sluzeb/>>

ÚLEHLA, I. a kol. *Návrh systému metodické podpory plánování sociálních služeb v ČR*. In [Kpss.cz](http://www.kpss.cz) [online]. Dostupné z <<http://www.kpss.cz/index.php?module=download&idfile=353>>

ÚLEHLA, I. *Propojení standardů kvality a komunitního plánování sociálních služeb*. In Komplan.cz [online]. Dostupné z <http://www.komplan.cz/soubory/met_prop_sk_kp.pdf>

ÚLEHLA, I. *Zajištění dostupnosti sociálních služeb na principech komunitního plánování*. In Komplan.cz [online]. Dostupné z <<http://www.komplan.cz/soubory/dostupnost.pdf>>

Komunitní plány

Jihomoravský kraj, Krajský úřad Jihomoravského kraje, Odbor sociálních věcí. *Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb v Jihomoravském kraji na období 2012 – 2014*. Sekce „Sociální oblast“. In Kr-jihomoravsky.cz [online]. Dostupné z <<http://www.kr-jihomoravsky.cz/Default.aspx?PubID=169312&TypeID=7>>

Jihomoravský kraj, Krajský úřad Jihomoravského kraje, Odbor sociálních věcí. *Akční plán sociálních služeb v Jihomoravském kraji pro rok 2012: Prováděcí materiál ke Střednědobému plánu rozvoje sociálních služeb v Jihomoravském kraji na období 2012 – 2014*. Sekce „Sociální oblast“. In Kr-jihomoravsky.cz [online]. Dostupné z <<http://www.kr-jihomoravsky.cz/Default.aspx?PubID=177930&TypeID=7>>

Blansko. *3. Komunitní plán sociálních služeb Blansko 2013 – 2016*. Sekce „Dokumenty ke stažení“. In Kpss-blansko.cz [online]. Dostupné z <<http://www.kpss-blansko.cz/wp-content/uploads/2012/06/3.Komunitni%20AD-pl%20A1n-soci%20A1ln%20ADch-slu%20BEeb-Blansko-2013-20161.pdf>>

Kyjov. *Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb na Kyjovsku do roku 2015*. Sekce „Dokumenty ke stažení“. In Pomocobcanum.kyjovsko.cz [online]. Dostupné z <<http://www.pomocobcanum.kyjovsko.cz/dokumenty-ke-stazeni/>>

Statutární město Brno, Magistrát města Brna, Odbor sociální péče. *2. komunitní plán sociálních služeb města Brna pro období 2010 - 2013*. Sekce „Dokumenty ke stažení“. In Socialnipece.brno.cz [online]. Dostupné z <http://socialnipece.brno.cz/useruploads/files/2._komunitni_plan_web.pdf>

Vyškov. *Komunitní plán sociálních služeb ve Vyškově 2012 – 2014*. In Vyskov-mesto.cz [online]. Dostupné z <http://www.vyskov-mesto.cz/VismoOnline_ActionScripts/File.ashx?id_org=18857&id_dokumenty=1099898>

Znojmo. *Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb Znojemska na období 2012-2014*. Sekce „Dokumenty ke stažení“. In Kpzn.cz [online]. Dostupné z <http://www.kpzn.cz/web/media_file/158/SPRSS%20Znojemska%202012-2014-158.pdf>

Židlochovice. *Komunitní plán rozvoje sociálních služeb ORP Židlochovice na léta 2011 - 2015*. Sekce „Sociální služby“. In Zidlochovice.cz [online]. Dostupné z <http://www.zidlochovice.cz/images/dokumenty/odbory/ps/komunitni_plan_soc_sluzeb.pdf>

Internetové adresy vybraných obcí s rozšířenou působností a Jihomoravského kraje se zaměřením na plánování sociálních služeb

Jihomoravský kraj

www.socialnisluzby-jmk.cz [online]

<<http://www.socialnisluzby-jmk.cz/Default.aspx?ID=37>>

Statutární město Brno

www.socialnipece.brno.cz [online]

<<http://www.socialnipece.brno.cz/>>

Blansko

www.kpss-blansko.cz [online]

<<http://www.kpss-blansko.cz>>

Kyjov

www.pomocobcanum.kyjovsko.cz [online]

<<http://www.pomocobcanum.kyjovsko.cz/>>

Vyškov

www.vyskov-mesto.cz [online]

<<http://www.vyskov-mesto.cz/>>

Znojmo

www.socialnisluzby-znojemsko.cz [online]

<<http://www.socialnisluzby-znojemsko.cz/>>

Židlochovice

www.zidlocovice.cz [online]

<<http://www.zidlochovice.cz/urady-a-sluzby/socialni-sluzby>>

SEZNAM POUŽITÝCH A ZKRATEK

ESF	Evropský sociální fond
EU	Evropská unie
JMK	Jihomoravský kraj
KP	komunitní plán
KPSS	komunitní plánování sociálních služeb
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
NNO	nestátní nezisková/é organizace
OP LZZ	Operační program Lidské zdroje a zaměstnanost
ORP	obec s rozšířenou působností

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obr. 1 Financování sociálních služeb v ČR rok 2010	18
Obr. 2 Vývojové schéma KPSS	23
Obr. 3 Administrativní členění Jihomoravského kraje	40

SEZNAM PŘÍLOH

- P I. Kritéria kvality plánování sociálních služeb
- P II. Vodítka pro komunitní plánování sociálních služeb

PŘÍLOHA P I: KRITÉRIA KVALITY PLÁNOVÁNÍ SOCIÁLNÍCH SLUŽEB

Klíčová oblast č. 1	LEGITIMITA
Popis: Proces plánování sociálních služeb je v území legitimní, pokud je schválen samosprávou.	
Předmětem hodnocení je, zda:	
1.1. Samospráva schválila usnesením vytvoření Plánu rozvoje sociálních služeb	
1.2. Je schválen záměr tvorby Plánu rozvoje sociálních služeb a obsahuje prvky obsažené v popisu kritéria	
1.3. Plán rozvoje sociálních služeb je schválen samosprávou	
Klíčová oblast č. 2	POPIS AKTUÁLNÍ SITUACE
Popis: Popis aktuální situace zahrnuje údaje o současných sociálních službách, analýzu existujících zdrojů pro zajištění sociálních služeb a analýzu potřeb.	
Předmětem hodnocení je, zda:	
2.1. Analýza existujících zdrojů pro zajištění sociálních služeb obsahuje všechny potřebné údaje	
2.2. Zjišťování potřeb existuje, je kvalitní, opakovatelné a kontrolovatelné	
2.3. Analýza zdrojů pro zajištění sociálních služeb je vztažena k zjištěným potřebám	
Klíčová oblast č. 3	KVALIFIKACE A KOMPETENTNOST
Popis: Osoby podílející se na koordinačních, metodických, konzultačních, facilitačních, analytických a vzdělávacích činnostech v rámci procesu plánování sociálních služeb (dále jen odborné činnosti) mají potřebnou kvalifikaci, znalosti a dovednosti.	
Předmětem hodnocení je, zda:	
3.1. Jsou stanoveny požadavky na kvalifikaci a kompetentnost osob v organizační struktuře procesu	
3.2. Je zajištěno vzdělávání účastníků procesu	
Klíčová oblast č. 4	ŘÍZENÍ PROCESU PLÁNOVÁNÍ
Popis: Proces plánování je efektivně a transparentně řízen. Je zajištěn přenos informací ve všech úrovních procesu plánování.	
Předmětem hodnocení je, zda:	
4.1. Je definována organizační struktura procesu plánování, popis činností, rozhodovací pravomoci a odpovědnosti jednotlivých pozic	
4.2. Jsou zpracována a schválena pravidla upravující postavení a způsoby jednání skupin podílejících se na plánování sociálních služeb	
4.3. Členové pracovních skupin jsou obeznámeni s postupy práce a s formou výstupů pracovní skupiny a zda podle toho postupují	
4.4. Při jednání skupin podílejících se na plánování sociálních služeb je upřednostňováno konsensuální rozhodování	
4.5. Je zajištěna informovanost uvnitř systému	

Klíčová oblast č. 5	ZAPOJOVÁNÍ
Popis: Do procesu plánování sociálních služeb jsou aktivně zapojováni všichni aktéři (uživatelé, poskytovatelé, zadavatelé, další zainteresované skupiny a veřejnost).	
Předmětem hodnocení je, zda:	
5.1. Je doložen proces zapojování	
5.2. Uživatelé, poskytovatelé i zadavatelé jsou zastoupeni v organizační struktuře a podílejí se na rozhodování	
5.3. Uživatelé, poskytovatelé i zadavatelé jsou zapojeni do přípravy a zpracování Plánu rozvoje sociálních služeb a veřejnost má možnost připomínkovat priority, opatření a aktivity.	
Klíčová oblast č. 6	PLÁN ROZVOJE SOCIÁLNÍCH SLUŽEB
Popis: Výstupem procesu plánování je Plán rozvoje sociálních služeb pro předem stanovené časové období.	
Předmětem hodnocení je, zda:	
6.1 Plán obsahuje náležitosti uvedené v kritériu 6.1	
6.2 Plán rozvoje sociálních služeb je v souladu s jeho záměrem (viz. kritérium 1.2)	
6.3 Plán rozvoje sociálních služeb je v souladu s dokumenty nižší a vyšší úrovně.	
6.4 V Plánu jsou odděleny sociální služby od ostatních služeb.	
6.5 Existují vazby mezi prioritami, opatřeními a aktivitami.	
Klíčová oblast č. 7	INFORMOVANOST
Popis: Občanům v území jsou průběžně dostupné informace týkající se plánování a poskytování sociálních služeb.	
Předmětem hodnocení je, zda:	
7.1. Existuje písemný postup informování občanů v území, který obsahuje uvedené oblasti a je naplňován	
7.2. Jsou doloženy způsoby, četnost a aktuálnost informování	
Klíčová oblast č. 8	ZVYŠOVÁNÍ KVALITY PROCESU
Popis: Proces plánování sociálních služeb je průběžně monitorován a vyhodnocován, zjištění z těchto činností jsou využívána ke zvyšování kvality procesu.	
Předmětem hodnocení je, zda:	
8.1. Existují postupy monitorování a vyhodnocování klíčových oblastí v procesu plánování sociálních služeb a implementace Plánu	
8.2. Postupy jsou realizovány v praxi a zjištění z nich jsou využívána ke zlepšování kvality procesu	
8.3. V procesu je využívána externí podpora	

PŘÍLOHA P I: VODÍTKA PRO KOMUNITNÍ PLÁNOVÁNÍ SOCIÁLNÍCH SLUŽEB

POSLÁNÍ: Máme stanovené poslání, jemuž všechny účastnice a účastníci procesu rozumí a naplňují je.

VIZE: Víme, jakým směrem se ubírají sociální služby v naší obci.

TRIÁDA: Plánujeme společně – uživatelé, poskytovatelé a zadavatelé.

VEŘEJNOST: Informujeme a zapojujeme veřejnost.

ORGANIZAČNÍ STRUKTURA: Máme stanovenou organizační strukturu – víme, kdo s kým spolupracuje, jakou kdo zastává úlohu a kdo za co odpovídá.

HARMONOGRAM: Plánujeme podle připraveného harmonogramu.

SOUČASNÝ STAV: Zjišťujeme současný stav sociálních služeb.

SOCIO-DEMOGRAFICKÁ ANALÝZA: Máme základní představu o svém území.

ZJIŠŤOVÁNÍ POTŘEB: Zjišťujeme potřeby občanek a občanů ve svém území.

PRIORITY: Máme určené rozvojové priority.

CÍLE A OPATŘENÍ: Známe cíle, kterých je potřeba dosáhnout k naplnění daných priorit.

KOMUNITNÍ PLÁN: Máme plán rozvoje sociálních služeb.

SCHVALOVÁNÍ PLÁNU: Plán projednáváme a schvalujeme.

PLNĚNÍ PLÁNU: Naplňujeme cíle a opatření v plánu uvedené.

SPOLUPRÁCE: Spolupracujeme a rozvíjíme se.